Ἀριθ. 526 — Λεπτὰ εἴκοσι πέντε.

ΕΤΟΣ ΙΑ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΚΑ' | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρ. ἑκάστ. ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι. — Γραφεῖον Διευθ. Ὁδὸς Σταδίου 32. | 26 Ἰανουαρίου 1886

ΚΟΛΟΜΒΑ

Διήγημα Προσπέρου Μεριμέ.

(Μετάφρασις Ν. Γ. Π.)

(Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον).

Εἰ καὶ διατελῶν ἐν ταραχῇ, εὐεξηγήτῳ κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην, ὁ κύριος Βαρρικίνης ἐμεριμνησε νὰ σφραγίσῃ τὸ σημειωματάριον τοῦ συνταγματάρχου καὶ νὰ ἐνεργήσῃ ὅσας ἠδύνατο ἀνακρίσεις· ἀλλὰ τὸ πόρισμα αὐτῶν οὐδαμῶς διεφώτισε τὴν ὑπόθεσιν. Ἐλθόντος τοῦ τακτικοῦ ἀνακριτοῦ, ἤνοιξαν τὸ σημειωματάριον καὶ ἔν τινι σελίδι αὐτοῦ, ἐχούσῃ κηλῖδας αἵματος, εἶδον γράμματα κεχαραγμένα διὰ χειρὸς ἀσθενοῦς, εὐανάγνωστα ὅμως. Ἦτο δὲ γεγραμμένον: *Ἀγοστί*...καὶ ὁ ἀνακριτὴς ἐπείσθη ἐντελῶς, ὅτι ὁ συνταγματάρχης ἠθέλησε νὰ καταγγείλῃ ὡς φονέα του τὸν Ἀγοστίνην. Ὅμως ἡ Κολόμβα Δέλλα Ῥέββια, κληθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀνακριτοῦ, ἐζήτησε νὰ ἐξετάσῃ τὸ σημειωματάριον. Φυλλολογήσασα δ' αὐτὸ ἐπὶ πολύ, ἐξέτεινε τὴν χεῖρα πρὸς τὸν δήμαρχον καὶ ἀνεφώνησεν; «Αὐτὸς εἶναι ὁ δολοφόνος!» Καὶ ἔπειτα μετ' ἀκριβείας καὶ σαφηνείας κινούσης τὸν θαυμασμόν, διότι ἡ παραφορὰ τῆς θλίψεως δὲν ἴσχυσε νὰ ἐπισκοτίσῃ τὴν διάνοιάν της, διηγήθη ὅτι ὁ πατήρ της λαβὼν πρό τινων ἡμερῶν ἐπιστολὴν τοῦ υἱοῦ του τὴν ἔκαυσε, πρὸ τούτου ὅμως ἐσημείωσε διὰ μολυβδοκονδύλου ἐν τῷ σημειωματαρίῳ του τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ὄρσο, ἀρτίως μετασταθμεύσαντος. Ἐπειδὴ δ' ἡ σημείωσις ἐκείνη τῆς διευθύνσεως ἔλειπεν ἐκ τοῦ σημειωματαρίου, ἡ Κολόμβα συνεπέρανεν ὅτι ὁ δήμαρχος ἔσχισε τὸ φύλλον, ἐν ᾧ ἦτο γεγραμμένη καὶ ὅπερ θὰ ἦτο τὸ ἴδιον, ἐφ' οὗ ἐσημείωσεν ὁ πατήρ της καὶ τοῦ φονέως τὸ ὄνομα· καὶ ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τούτου ὁ δήμαρχος ὡς διετείνετο ἡ Κολόμβα, ἔγραψε τὸ τοῦ Ἀγοστίνη. Ὁ ἀνακριτὴς εἶδε πράγματι, ὅτι ἔλειπεν ἓν φύλλον ἐκ τοῦ τετραδίου, ἐν ᾧ ἦτο γεγραμμένον τὸ ὄνομα· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον παρετήρησεν, ὅτι ἔλειπον ἐπίσης φύλλα καὶ ἐξ ἄλλων τετραδίων τοῦ αὐτοῦ σημειωματαρίου, καὶ μάρτυρες κατέθεσαν ὅτι ὁ συνταγματάρχης συνείθιζε νὰ σχίζῃ οὕτω φύλλα ἐκ τοῦ σημειωματαρίου, ὅπως ἀνάπτῃ τὸ σιγάρον του· ὅθεν πιθανώτατον ἐφάνη, ὅτι ἐξ ἀπροσεξίας θὰ ἔκαυσε καὶ τὸ φύλλον ἐκεῖνο, ἐν ᾧ εἶχεν ἀντιγράψῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ὄρσο. Πλὴν τούτου ὅμως ἐβεβαιώθη, ὅτι ὁ δήμαρχος, τὴν ὥραν, ὅτε ἡ Πιέτρη τῷ ἔδωκε τὸ σημειωματάριον, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναγνώσῃ τὴν σημείωσιν ἕνεκα τοῦ σκότους· ἀπεδείχθη προσέτι, ὅτι οὐδὲ στιγμὴν ἐστάθη πρὶν ἔμβῃ εἰς τὸ δημαρχεῖον καὶ ὅτι μετ' αὐτοῦ εἰσῆλθεν ἐκεῖ καὶ ὁ ἐνωμοτάρχης, καὶ τὸν εἶδε πρὰ τῶν ὀφθαλμῶν του ἀνάψαντα λυχνίαν, ἐγκλείσαντα τὸ σημειωματάριον ἐν φακέλλῳ καὶ σφραγίσαντα αὐτόν.

Περατώσαντος τοῦ ἐνωμοτάρχου τὴν κατάθεσίν του, ἡ Κολόμβα ἔξαλλος προσέπεσεν εἰς τοὺς πόδας του καὶ ἱκέτευσεν, ἐξορκίζουσα αὐτὸν εἰς ὅτι ἔχει ἱερώτατον, νὰ μαρτυρήσῃ ἂν μηδὲ πρὸς στιγμὴν ἀφῆκε τὸν δήμαρχον. Ὁ δ' ἐνωμοτάρχης, εἰ καὶ διστάσας ἐπὶ μικρόν, προδήλως συγκινηθεὶς ἐκ τῆς παραφορᾶς τῆς νεάνιδος, ὡμολόγησεν ὅτι ὑπῆγεν εἰς παρακείμενον δωμάτιον διὰ νὰ φέρῃ φύλλον μεγάλου χάρτου, ἀλλ' ὅτι ὀλίγας στιγμὰς μόνον ἔμεινεν ἔξω, καὶ ὅτι ὁ δήμαρχος τῷ ὡμίλει, ἐν ὅσῳ αὐτὸς ψηλαφῶν ἐζήτει νὰ εὕρῃ τὸν χάρτην ἔν τινι συρταρίῳ. Ἐβεβαίωσε προσέτι ὅτι ἐπανελθὼν εἶδε τὸ αἱματωμένον σημειωματάριον εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ἐπὶ τῆς τραπέζης, ὅπου τὸ εἶχε ῥίψῃ ὁ δήμαρχος εἰσελθών.

Ὁ κ. Βαρρικίνη ἀνακρινόμενος ἔδειξε μεγίστην ἀταραξίαν. Εἶπεν, ὅτι εἶνε συγγνωστὴ ἡ παραφορὰ τῆς δεσποσύνης Δέλλα Ῥέββια καὶ ὅτι αὐτὸς συγκατανεύει νὰ ἀπολογηθῇ. Ἀπέδειξεν ὅτι κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην δὲν ἀπεμακρύνθη τοῦ χωρίου, ὁ δὲ υἱός του Βικεντέλλο ἦτο μετ' αὐτοῦ ἔμπροσθεν τοῦ δημαρχείου κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ἐγκλήματος καὶ ὅτι τέλος ὁ ἕτερος υἱός του Ὀρλανδούτσιο πυρέσσων ἦτο κλινήρης καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν. Ἔδειξεν ὅλα τὰ ὅπλα τοῦ οἴκου του, πρὸς βεβαίωσιν ὅτι οὐδενὸς ἐξ αὐτοῦ εἶχε γείνῃ ἀρτίως χρῆσις. Περὶ δὲ τοῦ σημειωματαρίου προσέθηκεν, ὅτι παραχρῆμα κατενόησε τὴν σπουδαιότητα αὐτοῦ ὡς πειστηρίου, διὸ σφραγίσας αὐτὸ τὸ παρέδωκαν εἰς χεῖρας τοῦ παρέδρου, προβλέπων ὅτι ἕνεκα τῆς ἔχθρας του πρὸς τὸν συνταγματάρχην ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ τὸν ὑποπτεύσωσιν

ὡς ἔνοχον. Τελευταῖον ὑπέμνησεν, ὅτι ὁ Ἀγοστίνης ἠπείλησε θάνατον κατὰ τοῦ γράψαντος ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ ἐπιστολήν, καὶ ὑπέδειξεν ὅτι ὁ ἀλιτήριος ἐκεῖνος, ὑποπτεύσας τὸν συνταγματάρχην ὡς αὐτουργόν, τὸν ἐδολοφόνησε. Τοιαύτη δ' ἐκδίκησις δι' ἀνάλογον αἰτίαν οὐδαμῶς ἦτο ἀσυμβίβαστος πρὸς τὰ ληστρικὰ ἔθιμα.

Πέντε ἡμέρας μετὰ τὸν φόνον τοῦ συνταγματάρχου Δέλλα Ῥέββια, ὁ Ἀγοστίνης ἐμπεσὼν εἰς ἀπόσπασμα εὐζώνων ἐφονεύθη μετ' ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν. Ἐπ' αὐτοῦ εὑρέθη ἐπιστολὴ τῆς Κολόμβης, δι' ἧς τὸν ἐξώρκιζε νὰ φανερώσῃ ἂν ἦτο ἔνοχος ἢ μὴ τοῦ ἀποδιδομένου εἰς αὐτὸν φόνου. Μὴ ἀπαντήσαντος δὲ τοῦ φυγοδίκου, συνεπέραναν ἐκ τούτου γενικῶς, ὅτι δὲν ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ εἰς τὴν θυγατέρα, ὅτι ἐφόνευσε τὸν πατέρα της. Ὅμως οἱ ἰσχυριζόμενοι, ὅτι ἐγνώριζον καλῶς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἀγοστίνη, ἔλεγον ἐμπιστευτικῶς, ὅτι ἂν εἶχε φονεύσῃ τὸν συνταγματάρχην θὰ ἐκόμπαζε μᾶλλον διὰ τὴν πρᾶξίν του ἀντὶ νὰ τὴν ἀποκρύπτῃ. Ἄλλος δέ τις φυγόδικος, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Βρανδολάτσιο, ἐπέδωκεν εἰς τὴν Κολόμβαν δήλωσιν, δι' ἧς ἐβεβαίου *ἐπὶ τῷ λόγῳ τῆς τιμῆς του*, ὅτι ὁ σύντροφός του ἦτο ἀθῶος· ἀλλ' ὡς μόνην ἀπόδειξιν ἔφερεν, ὅτι ὁ Ἀγοστίνη οὐδέποτε εἶπεν εἰς αὐτόν, ὅτι ὑπώπτευε τὸν συνταγματάρχην.

Πάντων τούτων τὸ πόρισμα ἦτο, ὅτι οἱ Βαρρικίνη ἀφέθησαν ἀνενόχλητοι· μάλιστα ὁ ἀνακριτὴς ἐπῄνεσε πολὺ τὸν δήμαρχον, οὗτος δὲ πρὸς ἐπιστέγασιν τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ διαθέσεων παρῃτήθη πάσης ἀξιώσεως ἐπὶ τοῦ μετὰ τῆς οἰκογενείας Δέλλα Ῥέββια ἐπιδίκου ὕδατος τοῦ μύλου.

Ἡ Κολόμβα, κατὰ τὴν ἐγχώριον συνήθειαν, παρόντων τῶν φίλων τῆς οἰκογενείας, ἐταγῴδησεν αὐτοσχεδίως μοιρολόγιον τοῦ πατρός της, δι' οὗ ἔχυσεν ὅλον τὸ μῖσός της κατὰ τῶν Βαρρικίνη, οὓς διαρρήδην κατηγόρει ὡς φονεῖς, ἀπειλοῦσα αὐτοὺς προσέτι, ὅτι ὁ ἀδελφός της θὰ ἐκδικηθῇ. Τὸ μοιρολόγιον τοῦτο, δημοτικώτατον γενόμενον, ἔψαλε καὶ ὁ ναύτης ἐν τῇ ἡμιολίᾳ, παρούσης τῆς μὶς Λυδίας. Ὁ δὲ Ὄρσος, εὑρισκόμενος ἐν τῇ βορείῳ Γαλλίᾳ, ὅτε ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, ἐζήτησεν ἄδειαν, ἥτις ὅμως δὲν τῷ ἐδόθη. Καὶ κατ' ἀρχὰς μέν, ἔκ τινος ἐπιστολῆς τῆς ἀδελφῆς του πεισθείς, ὑπέλαβεν ἐνόχους τοὺς Βαρρικίνη· ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ λαβὼν ἀντίγραφον τῶν καταθέσεων τῶν μαρτύρων καὶ ἐπιστολὴν ἰδιαιτέραν τοῦ ἀνακριτοῦ σχεδὸν ἐβεβαιώθη, ὅτι μόνος ἔνοχος ἦν ὁ Ἀγοστίνης. Κατὰ τριμηνίαν ἔγραφε πρὸς αὐτὸν ἡ Κολόμβα ἐπαναλαμβάνουσα τὰς ὑπονοίας της, τὰς ὁποίας ἐκάλει ἀποδείξεις. Ἕνεκα τῶν κατηγοριῶν τούτων καὶ ἄκων ἠσθάνετο ἀναβράζον τὸ κορσικανικὸν αἷμά του καὶ παρ' ὀλίγον συνεμερίζετο τὴν προκατάληψιν τῆς ἀδελφῆς του. Ἀλλ' ὀσάκις ἔγραφε πρὸς αὐτήν, ἐπανελάμβανεν ὅτι αἱ κατηγορίαι ἦσαν ἀβάσιμοι καὶ ἀνάξιαι πίστεως. Τῇ ἀπηγόρευε μάλιστα, ἀλλὰ ματαίως πάντοτε, νὰ ποιῆται εἰς τὸ ἑξῆς λόγον περὶ τούτων. Παρῆλθον οὕτω δύο ἔτη, ὅτε ὁ Ὄρσος τεθεὶς εἰς διαθεσιμότητα, ἀπεφάσισε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του, οὐχὶ ὅπως ἐκδικηθῇ ἀνθρώπους, ἀθώους κατὰ τὴν πεποίθησίν του, ἀλλ' ὅπως ὑπανδρεύσῃ τὴν ἀδελφήν αὐτοῦ καὶ πωλήσῃ τὰ ὀλίγα κτήματά του, ἂν εἶχον ἀξίαν ἐπαρκῆ πρὸς συντήρησίν του μακρὰν τῆς Κορσικῆς.

Ζ'

Εἴτε ἡ ἔλευσις τῆς ἀδελφῆς του ἀνεκάλεσεν εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ Ὄρσο ζωηροτέραν τὴν ἀνάμνησιν τῆς πατρικῆς ἑστίας, εἴτε ἐντρέπετο κάπως τοὺς ἐξηυγενισμένους φίλους του διὰ τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὴν ἀγροῖκον συμπεριφορὰν τῆς Κολόμβας, ἀνήγγειλεν αὐτοῖς εὐθὺς τὴν ἐπαύριον ὅτι ἀπεφάσισε νὰ ἀναχωρήσῃ ἐξ Αἰακείου καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Πετρανέραν. Ὅμως ἐπέμεινε νὰ τῷ ὑποσχεθῇ ὁ συνταγματάρχης, ὅτι πορευόμενοι εἰς Βάστιαν θὰ ἔλθωσι νὰ καταλύσωσιν εἰς τὸν πενιχρὸν πύργον του, καὶ πρὸς ἀπόδοσιν τῆς χάριτος ταύτης ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν, νὰ προμηθεύσῃ κυνήγιον ἄφθονον δορκάδων, φασιανῶν, ἀγροιοχοίρων καὶ τῶν τοιούτων.

Τὴν παραμονὴν τῆς ἀναχωρήσεως ἐπρότεινεν ὁ Ὄρσος νὰ μὴ ἐξέλθωσιν εἰς θήραν, ἀλλὰ νὰ περιπατήσωσιν ἀνὰ τὸν αἰγιαλόν. Ἡ μὶς Λυδία ἐστηρίζετο εἰς τὸν βραχίονά του, ὥστε ἐδύνατο νὰ συνομιλῇ ἐλευθέρως μετ' αὐτῆς, διότι ἡ μὲν Κολόμβα ἔμεινεν ἐν τῇ πόλει πρὸς ἀγορὰν διαφόρων πραγμάτων, ὁ δὲ συνταγματάρχης ἀπεμακρύνετο ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν, ὅπως σκοτώνῃ λάρους καὶ φαλακροκόρακας, προκαλῶν οὕτω τὸν ἄμετρον θαυμασμὸν τῶν διαβατῶν, ἀδυνατούντων νὰ κατανοήσωσι πῶς εὑρίσκονται ἄνθρωποι ἀποφασίζοντες νὰ δαπανῶσι πυρίτιδα εἰς τοιοῦτο κυνήγιον.

Ἡ ὁδός, ὅπου περιεπάτουν, ἔφερεν εἰς τὸ παρεκκλήσιον τῶν Ἑλλήνων, ὁπόθεν φαίνεται ὡραιοτάτη ἡ θέα τοῦ λιμένος· ἀλλ' ἐκεῖνοι οὐδαμῶς προσεῖχον εἰς αὐτήν.

«Μὶς Λυδία, εἶπεν ὁ Ὄρσος μετὰ μακρὰν σιωπήν, ἧς ἡ παράτασις ἐνέβαλλεν ἀμφοτέρους εἰς ἀμηχανίαν· εἰλικρινῶς νὰ μοῦ εἰπῆτε, τί φρονεῖτε περὶ τῆς ἀδελφῆς μου;

— Μοῦ ἀρέσει πολύ, ἀπεκρίθη ἡ μὶς Νέβιλ. Περισσότερον ἀπὸ σᾶς, προσέθηκε μειδιῶσα, ἐπειδὴ εἶναι γνησία Κορσικανή, ἐν ᾧ σεῖς εἶσθε ἄγριος ὑπὲρ τὸ δέον ἐξευγενισμένος.

— Ὑπὲρ τὸ δέον!... Καὶ ὅμως, χωρὶς νὰ τὸ θέλω, αἰσθάνομαι ὅτι γίνομαι πάλιν ἄγριος, ἀφ' ὅτου ἐπάτησα τὸν πόδα εἰς τὴν νῆσον ταύτην. Μυρίοι ἀπαίσιοι διαλογισμοὶ συνταράσσουσι καὶ βασανίζουσι τὴν ψυχήν μου... καὶ εἶχον ἀνάγκην νὰ συνομιλήσω ὀλίγον μεθ' ὑμῶν, προτοῦ νὰ χωθῶ εἰς τὴν ἔρημόν μου.

— Πρέπει νὰ εἶσθε γενναῖος, κύριε· ἰδέτε τὴν ὑπομονὴν τῆς ἀδελφῆς σας καὶ μιμήθητε αὐτήν.

— Ἀ! μὴ πλανᾶσθε! Μὴ πιστεύσητε πῶς ἡ ἀδελφή μου ἔχει ὑπομονήν. Δὲν μοῦ εἶπεν ἀκόμη οὐδὲ λέξιν, ἀλλ' ἀπὸ κάθε βλέμμα της ἐννοῶ τί περιμένει παρ' ἐμοῦ.

— Τί λοιπὸν θέλει νὰ κάμετε;

— Ὤ! τίποτε!... μόνον νὰ δοκιμάσω ἂν τὸ τουφέκιον τοῦ κυρίου πατρός σας εἶναι καλὸν καὶ δι' ἀνθρώπους, καθὼς εἶναι διὰ πέρδικας.

— Τί εἶναι αὐτά! Πῶς σᾶς ἦλθεν αὐτὴ ἡ ἰδέα; ἀφ' οὗ ὁμολογεῖτε, ὅτι οὐδὲ λέξιν σᾶς εἶπεν. Αὐτὸ δὲν τὸ ἐπερίμενα ἀπὸ σᾶς!

— Ἂν δὲν εἶχε κατὰ νοῦν τὴν ἐκδίκησιν, θὰ μοῦ ἔκαμνε λόγον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς περὶ τοῦ πατρός μας· ἀλλὰ τὸ ἀπέφυγε. Θὰ ἀνέφερε τὸ ὄνομα ἐκείνων τοὺς ὁποίους θεωρεῖ... παραλόγως τὸ εἰξεύρω, ὡς φονεῖς του· ὄχι, οὐδὲ λέξιν εἶπε. Διότι, πρέπει νὰ εἰξεύρητε, ἡμεῖς οἱ Κορσικανοὶ εἴμεθα πανοῦργος φυλή. Ἡ ἀδελφή μου ἐννοεῖ, ὅτι δὲν μὲ ἔχει ἀκόμη ὁλοτελῶς εἰς τὴν ἐξουσίαν της, καὶ δὲν θέλει νὰ μὲ τρομάξῃ, ἐν ὅσῳ ἠμπορῶ ἀκόμη νὰ τῆς διαφύγω. Καὶ ὅταν κατορθώσῃ νὰ μὲ φέρῃ εἰς τὸ χεῖλος τοῦ κρημνοῦ, ὅταν σαλεύσῃ ὁ νοῦς μου, θὰ μὲ κρημνίσῃ εἰς τὸ βάραθρον.» Τότε ὁ Ὄρσος διηγήθη εἰς τὴν μὶς Νέβιλ λεπτομερείας τινὰς περὶ τοῦ φόνου τοῦ πατρός του καὶ ἀνέφερε τὰ κυριώτατα τεκμήρια, τὰ ὁποῖα συνδυάζων ἐπείθετο ὅτι ὁ φονεὺς ἦτο ὁ Ἀγοστίνης. «Οὐδὲν τούτων, προσέθηκεν, ἴσχυσε νὰ μεταπείσῃ τὴν Κολόμβαν. Τὸ ἐνόησα ἀπὸ τὴν τελευταίαν ἐπιστολήν της. Ὤμοσε τὸν θάνατον τῶν Βαρρικίνη· καί... μὶς Νέβιλ, βλέπετε πόσον σᾶς ἐμπιστεύομαι... ἴσως δὲν θὰ ὑπῆρχον οὗτοι πλέον ἐν τῇ ζωῇ, ἂν μὴ ἐφρόνει, ἕνεκα προλήψεως, συγγνωστῆς διὰ τὴν παρημελημένην ἀνατροφήν της, ὅτι μόνος ἐγὼ ὡς ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ ἐκδικηθῶ, καὶ ὅτι θὰ ἀτιμασθῶ ἂν δὲν τὸ κάμω.

— Τῇ ἀληθείᾳ, κύριε Δέλλα Ῥέββια, συκοφαντεῖτε τὴν ἀδελφήν σας.

— Ὄχι, σεῖς ἡ ἰδία τὸ εἴπετε... εἶναι Κορσικανή... σκέπτεται ὡς σκέπτονται ὅλοι. Εἰξεύρετε διατί χθὲς ἤμην τόσον κατηφής;

— Ὄχι, ἀλλ' ἀπό τινος χρόνου φαίνεσθε ἐπιρρεπὴς εἰς μελαγχολίαν... Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς γνωριμίας μας δὲν ἦσθε τόσον ἄθυμος, ἐξ ἐναντίας...

— Χθὲς ὅμως ἤμην παρὰ τὸ σύνηθες φαιδρότατος καὶ εὐθυμότατος. Εἶχον παρατηρήσῃ, ὅτι ἐφάνητε εἰς ἄκρον ἀγαθὴ καὶ ἐπιεικὴς πρὸς τὴν ἀδελφήν μου!... Εἰξεύρετε τί μοῦ εἶπεν εἰς λεμβοῦχος μὲ τὴν κατηραμένην αὐτὴν διάλεκτον τῆς νήσου. «Πολὺ κυνήγι σκότωσες, Ὄρσ' Ἀντώνη· »ἀλλὰ θὰ ἰδῇς πῶς ὁ Ὀρλανδούτσιος Βαρρικίνη »εἶναι κυνηγὸς καλλίτερός σου.»

— Καὶ τί μὲ αὐτό; πῶς ἀνεκαλύψετε εἰς τοὺς λόγους αὐτοὺς τόσον φοβερὰς ἐννοίας; Μήπως ἔχετε τυχὸν τὴν ἀξίωσιν νὰ μὴ θεωρῶσι κανένα ἄλλον κυνηγὸν καλλίτερόν σας;

— Ἀλλὰ δὲν βλέπετε, πῶς ὁ ἄθλιος ἐκεῖνος ἐνόει ὅτι δὲν θὰ τολμήσω νὰ φονεύσω τὸν Ὀρλανδούτσιον;

— Εἰξεύρετε, κύριε Δέλλα Ῥέββια, ὅτι μὲ τρομάζετε; Φαίνεται ὅτι ὁ ἀὴρ τῆς νήσου σας δὲν προξενεῖ μόνον πυρετόν, ἀλλὰ καὶ παραφροσύνην. Τὸ εὐτύχημα εἶναι, ὅτι θὰ φύγωμεν γρήγορα.

— Ὄχι ὅμως προτοῦ νὰ ἔλθητε εἰς Πετρανέραν. Τὸ ὑπεσχέθητε εἰς τὴν ἀδελφήν μου.

— Καὶ ἂν παραβῶμεν τὴν ὑπόσχεσίν μας, πρέπει ἴσως νὰ φοβώμεθα κάμμίαν ἐκδίκησιν ἀπὸ σᾶς;

— Ἐνθυμεῖσθε τί μᾶς διηγήθη προχθὲς ὁ κύριος πατήρ σας περὶ τῶν Ἰνδῶν ἐκείνων, οἵτινες ἀπειλοῦσι τοὺς διοικητὰς τῆς ἑταιρίας, ὅτι θὰ ἀποθάνωσιν ἐξ ἀσιτίας ἂν δὲν εἰσακουσθῶσιν αἱ αἰτήσεις των;

— Δηλαδὴ θέλετε νὰ εἴπητε, ὅτι θὰ ἀποθάνετε καὶ σεῖς ἐξ ἀσιτίας. Ἀμφιβάλλω. Θὰ μείνητε μίαν ἡμέραν νῆστις, ἀλλ' ἔπειτα ἡ δεσποσύνη Κολόμβα θὰ σᾶς φέρῃ ἐν ὀρεκτικώτατον *μπρούτσιο*[1]) καὶ θὰ μεταπεισθῆτε.

— Εἶναι σκληρὰ τὰ σκώμματά σας, μὶς Νέβιλ· ἔπρεπε νὰ μὲ λυπηθῆτε. Βλέπετε, εἶμαι μόνος ἐνταῦθα. Σεῖς μόνη μὲ ἐμποδίζετε νὰ καταστῶ παράφρων, ὡς λέγετε. Ὑμᾶς μόνην εἶχον ἄγγελον φύλακα, καὶ τώρα...

— Τώρα, εἶπεν ἡ μὶς Λυδία σοβαρῶς, ἔχετε ὅπως ὑποστηρίξῃ τὸν τόσον εὐκόλως σαλευόμενον νοῦν σας, τὴν ἰδίαν σας τιμήν, ὡς ἀνδρὸς καὶ στρατιώτου· καὶ... προσέθηκε στραφεῖσα ἵνα δρέψῃ ἓν ἄνθος, τὴν ἀνάμνησιν τοῦ φύλακος ἀγγέλου σας, ἂν σᾶς εἶνε αὕτη χρήσιμος εἰς τίποτε.

— Ἀ! μὶς Νέβιλ, ἂν ἠδυνάμην νὰ ἐλπίζω, ὅτι ἀληθῶς μεριμνᾶτε...

— Ἀκούσατε, κύριε Δέλλα Ῥέββια, εἶπεν ἡ μὶς Νέβιλ συγκινηθεῖσά πως, θὰ προσενεχθῶ πρὸς ὑμᾶς, ὡς πρὸς παιδίον, ἐπειδὴ καὶ παιδίον εἶσθε. Ὅτε ἤμην μικρά, μοὶ ἔδωκεν ἡ μήτηρ μου κομψὸν περιδέραιον, τὸ ὁποῖον διακαῶς ἐπεθύμουν· ἀλλὰ μοὶ εἶπεν: «Ὀσάκις θὰ φορῇς αὐτὸ τὸ πε»ριδέραιον, νὰ συλλογίζεσαι ὅτι δὲν ἔμαθες ἀ»κόμη τὰ γαλλικά.» Ἔκτοτε ὑπετίμησα κάπως

[1]) Εἶδος τυροῦ ἐξ ἀνθογάλακτος, ἐθνικὸν ἔδεσμα τῶν Κορσικανῶν.

τὴν ἀξίαν τοῦ περιδεραίου, ἐπειδὴ μοὶ ἔφερεν ἑκάστοτε τύψεις συνειδότος· τὸ ἐφόρουν ὅμως καὶ ἔμαθα τὰ γαλλικά. Βλέπετε αὐτὸν τὸν δακτύλιον; εἶναι αἰγυπτιακὸς κάνθαρος, εὑρεθείς, ἂν ἀγαπᾶτε, ἐντὸς μιᾶς πυραμίδος. Αὐτὸ τὸ παράξενον σχῆμα, τὸ ὁποῖον ἴσως θὰ ἐκλάβητε ὡς φιάλην, δηλοῖ *τὸν ἀνθρώπινον βίον*. Ὑπάρχουσι πολλοὶ ὁμοεθνεῖς μου, οἵτινες θὰ ἐνέκρινον ὡς εὐστοχωτάτην τὴν ἐκλογὴν τοιούτου ἱερογλυφικοῦ συμβόλου πρὸς παράστασιν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου. Τὸ δὲ μετ' αὐτὸ εἶναι θυρεός, ἐν τῷ ὁποίῳ εἶναι ἐζωγραφημένη χεὶρ κρατοῦσα δόρυ, ὅπερ δηλοῖ *ἀγῶνα, μάχην*. Ὁ συνδυασμὸς τῶν δύο τούτων χαρακτήρων ἀποτελεῖ ἔμβλημα, τὸ ὁποῖον εὑρίσκω ἀρκετὰ ἐπιτυχές, *ὁ βίος εἶναι ἀγών*. Μὴ ὑποθέσητε ὅμως, ὅτι εἶμαι εἰς θέσιν νὰ μεταφράζω ἐπιτροχάδην τὰ ἱερογλυφικά· αὐτὰ μοὶ τὰ ἐξήγησεν εἰς σοφὸς ὀνόματι καὶ πράγματι. Ἰδοὺ λάβετε λοιπὸν τὸν κάνθαρόν μου· ὁσάκις σᾶς ἐπέρχεται πονηρός τις κορσικανικὸς στοχασμὸς νὰ παρατηρῆτε τὸ περίαπτόν μου καὶ νὰ συλλογίζεσθε, ὅτι πρέπει νὰ νικήσητε ἐν τῷ ἀγῶνι, τὸν ὁποῖον συνάπτουν ἐν τῇ ψυχῇ μας τὰ κακὰ πάθη.— Ἀλλ' ἀλήθεια ἔγεινα ἐξαιρετος ἱεροκῆρυξ.

— Θὰ συλλογίζωμαι σᾶς, μὶς Νέβιλ, καὶ θὰ σκέπτωμαι...

— Νὰ σκέπτεσθε, ὅτι ἔχετε φίλην, ἡ ὁποία τὰ μέγιστα θὰ λυπηθῇ... ἂν... ἂν μάθῃ ὅτι σᾶς ἐκρέμασαν. Ἄλλως δὲ τοῦτο θὰ κακοφανῇ πολὺ καὶ εἰς τοὺς κυρίους δεκανεῖς τοὺς προπάτοράς σας.» Καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἀφῆκε γελῶσα τὸν βραχίονα τοῦ Ὄρσο καὶ δραμοῦσα πρὸς τὸν πατέρα της: «Παπᾶ, εἶπεν, ἄφησαι ἥσυχα τὰ κακόμοιρα τὰ πουλιὰ καὶ ἔλα μαζί μας νὰ ἐνθουσιασθῇς ἀπὸ ποίησιν εἰς τὸ ἄντρον τοῦ Ναπολέοντος.»

Η'.

Ἡ ἀναχώρησις ἐνέχει πάντοτε ἐπίσημόν τι καὶ ἐπιβλητικὸν καὶ ὅταν ἀκόμη ἦναι βραχυχρόνιος. Ὁ Ὄρσος μέλλων νὰ ἀναχωρήσῃ μετὰ τῆς ἀδελφῆς του πολὺ πρωὶ ἀπεχαιρέτισεν ἀφ' ἑσπέρας τὴν μὶς Λυδίαν, ἐπειδὴ δὲν ἤλπιζεν, ὅτι πρὸς χάριν του θὰ ἐξύπνα ἐνωρὶς παρὰ τὴν συνήθειάν της. Ὁ ἀποχαιρετισμὸς αὐτῆς ἦτο ψυχρὸς καὶ σοβαρός, διότι ἀπὸ τῆς συνδιαλέξεώς των παρὰ τὸν αἰγιαλόν, ἡ μὲν μὶς Λυδία ἐφοβεῖτο μήπως ἔδειξεν ὑπερβολικὴν ἴσως συμπάθειαν πρὸς τὸν Ὄρσον, ὁ δὲ Ὄρσος πάλιν ἀνεμιμνήσκετο μετ' ἄλγους τὰ σκώμματα αὐτῆς καὶ μάλιστα τὴν κουφότητα τῆς ὁμιλίας της. Πρὸς στιγμὴν εἶχε πιστεύσῃ, ὅτι ἐκ τῶν τρόπων τῆς νέας Ἀγγλίδος διεφαίνετο αἴσθημά τι συμπαθείας πρὸς αὐτόν· νῦν ὅμως τὰ σκώμματα αὐτῆς διέψευδον τὰς ἐλπίδας του καὶ ἐσκέφθη, ὅτι ἐκείνη τὸν θεωρεῖ ὡς ἀπλοῦν γνώριμον καὶ οὐδὲν πλέον, καὶ ὅτι μετ' ὀλίγον θὰ τὸν λησμονήσῃ παντελῶς. Ὅθεν τὰ μέγιστα ἐξεπλάγη, ὅτε τὴν πρωΐαν ἐν ᾧ ἔπινε τὸν καφὲν μετὰ τοῦ συνταγματάρχου εἶδε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν αἴθουσαν ἡ μὶς Λυδία, συνοδευομένη ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς του. Εἶχεν ἐξυπνήσῃ τὴν πέμπτην ὥραν τῆς πρωΐας, ἦτο δὲ πρόδηλον, ὅτι διὰ νὰ κατορθώσῃ τοῦτο Ἀγγλὶς καὶ μάλιστα ἡ μὶς Νέβιλ, θὰ κατέβαλε μεγάλους ἀγῶνας, ὧν ἕνεκα ἐδικαιοῦτο ὁ Ὄρσος νὰ ἦναι ὅπως δήποτε ὑπερήφανος.

«Πολὺ λυποῦμαι, ὅτι ἐταράξατε τὴν ἡσυχίαν σας τόσον πρωί, εἶπεν ὁ Ὄρσος. Βεβαίως ἡ ἀδελφή μου θὰ σᾶς ἐξύπνησε, παρακούουσα τὴν παραγγελίαν μου. Φοβοῦμαι μήπως σᾶς ἐπροξενήσαμεν πολλὴν δυσαρέσκειαν.. καὶ μήπως τώρα λυπεῖσθε, διότι δὲν *μὲ ἐκρέμασαν* ἀκόμη.

—Ὄχι, εἶπεν ἡ μὶς Λυδία, ταπεινῇ τῇ φωνῇ καὶ ἰταλιστὶ προφανῶς διὰ νὰ μὴ τὴν ἀκούσῃ ὁ πατήρ της. Ἀλλ' ἐθυμώσατε χθὲς διὰ τὰς ἀκάκους μου ἀστειότητας καὶ δὲν ἐπεθύμουν νὰ ἀναχωρήσετε, ἔχοντες δυσάρεστον ἀνάμνησιν τῆς δούλης σας. Τί φοβεροὶ ἄνθρωποι, ὁποῦ εἶσθε σεῖς οἱ Κορσικανοί! Χαίρετε λοιπὸν καὶ καλὴν ἐντάμωσιν, γρήγορα ἐλπίζω.» Καὶ ἔτεινε πρὸς αὐτὸν τὴν δεξιάν.

Ὁ Ὄρσος ἐστέναξεν ἀντὶ νὰ ἀποκριθῇ. Ἡ δὲ Κολόμβα πλησιάσασα πρὸς αὐτὸν τὸν ἔφερε πρὸς ἓν τῶν παρθύρων, καὶ δείξασα πρᾶγμά τι, ὅπερ ἐκράτει ὑπὸ τὸν πέπλον της τῷ εἶπεν ὀλίγας λέξεις ταπεινῇ τῇ φωνῇ.

«Ἡ ἀδελφή μου, εἶπεν ὁ Ὄρσος πρὸς τὴν μὶς Νέβιλ, ἐπιθυμεῖ νὰ σᾶς δώσῃ παράξενον δῶρον, δεσποσύνη· ἡμεῖς οἱ Κορσικανοὶ δὲν ἔχομεν μεγάλα πράγματα νὰ χαρίσωμεν... πλὴν τῆς ἀγάπης μας.... τὴν ὁποίαν δὲν ἐξαλείφει ὁ χρόνος. Ἡ ἀδελφή μου μοὶ εἶπεν, ὅτι σᾶς ἐφάνη περίεργον αὐτὸ τὸ ἐγχειρίδιον, τὸ ὁποῖον ἐφυλάττομεν ὡς ἀρχαῖον οἰκογενειακὸν μνημεῖον. Πιθανῶς θὰ ἦτο ποτὲ κρεμασμένον ἀπὸ τὴν ζώνην ἑνὸς τῶν δεκανέων ἐκείνων, εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλω τὴν τιμὴν τῆς γνωριμίας σας. Ἡ Κολόμβα τὸ νομίζει τόσον πολύτιμον, ὥστε ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ ζητήσῃ τὴν ἄδειάν μου διὰ νὰ σᾶς τὸ προσφέρῃ, ἐγὼ ὅμως διστάζω νὰ συγκατατεθῶ, διότι φοβοῦμαι μήπως μᾶς χλευάσητε.

— Τὸ ἐγχειρίδιον αὐτὸ εἶναι ἐξαίρετον, εἶπεν ἡ μὶς Λυδία· ἀλλ' εἶναι οἰκογενειακὸν κειμήλιον καὶ ὡς τοιοῦτον δὲν δύναμαι νὰ τὸ δεχθῶ.

— Δὲν εἶναι τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ πατρός μου, ἀνεφώνησε ζωηρῶς ἡ Κολόμβα· ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος τὸ εἶχε χαρίσῃ εἰς ἕνα πρόπαππον τῆς μητρός μου. Ἂν ἡ δεσποσύνη τὸ δεχθῇ θὰ μᾶς εὐχαριστήσῃ τὰ μέγιστα.

— Λοιπόν, μὶς Λυδία εἶπεν, ὁ Ὄρσος, μὴ περιφρονήσητε βασιλικὸν ἐγχειρίδιον.»

Εἰς τὰ μνημεῖα τῶν χρόνων τοῦ βασιλέως Θεοδώρου οἱ φιλάρχαιοι ἀποδίδουσι πολλῷ μείζονα ἀξίαν ἢ εἰς τὰ τῶν κραταιοτάτων μοναρχῶν. Ὅθεν ὁ πειρασμὸς ἦτο μέγας, ἡ δὲ μὶς Λυδία ἐφαντάζετο ἀπὸ τοῦδε ὁποίαν ἐντύπωσιν θὰ ἐνεποίει τὸ ὅπλον ἐκεῖνο, ἀποτεθειμένον ἐπὶ μέλανος στιλπνοῦ τραπεζίου ἐν τῇ παρὰ τῇ πλατείᾳ τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου κατοικίᾳ της. «Ὅμως, εἶπε λαβοῦσα τὸ ἐγχειρίδιον μετ' ἐνδοιασμοῦ, οἷον συνήθως δεικνύουσιν οἱ ποθοῦντες ἀλλὰ μὴ τολμῶντες νὰ λάβωσι προσφερόμενον δῶρον, καὶ μειδιάσασα φιλοφρονέστατα πρὸς τὴν Κολόμβαν: Ἀγαπητή μοι Κολόμβα..., δὲν δύναμαι...δὲν τολμῶ νὰ σᾶς ἀφήσω νὰ ἀναχωρήσητε ἄοπλος.

— Μὲ συνοδεύει ὁ ἀδελφός μου, εἶπεν ἡ Κολόμβα ὑπερηφάνως, καὶ ἔχομεν τὸ ὡραῖον τουφέκιον, τὸ ὁποῖον ὁ πατήρ σας μᾶς ἐχάρισε. Ὄρσο, τὸ ἐγέμισες μὲ σφαίρας;»

Ἡ μὶς Νέβιλ ἐκράτησε τὸ ἐγχειρίδιον ἡ δὲ Κολόμβα πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου, εἰς ὃν εἶναι ἐκτεθειμένος ὁ *χαρίζων* εἰς φίλους αἰχμηρὰ ὅπλα ἀπῄτησεν ἓν πεντάλεπτον εἰς πληρωμήν.

Ἐπιστάσης τῆς ὥρας τῆς ἀναχωρήσεως ὁ Ὄρσος ἔθλιψε καὶ πάλιν τὴν χεῖρα τῆς μὶς Νέβιλ, ἡ δὲ Κολόμβα ἀσπασθεῖσα αὐτὴν παρουσίασε πρὸς ἀσπασμὸν τὰ ῥόδινα χείλη της καὶ εἰς τὸν συνταγματάρχην, ἐκπλαγέντα διὰ τὴν κορσικανικὴν φιλοφροσύνην. Ἀπὸ τοῦ παραθύρου τῆς αἰθούσης εἶδεν ἡ μὶς Λυδία ἐπιβαίνοντας τῶν ἵππων τὸν ἀδελφὸν καὶ τὴν ἀδελφήν· παρετήρησε δέ, ὅτι τὰ βλέμματα τῆς Κολόμβας ἀπήστραπτον, ἐμφαίνοντα κακεντρεχῆ χαράν, ἣν τὸ πρῶτον τότε ἔβλεπεν ἀποτυπουμένην εἰς τὴν μορφήν της. Ἡ ὑψηλὴ ἐκείνη καὶ ἰσχυρὰ γυνή, ἡ στερρῶς ἐμμένουσα εἰς τὰς βαρβάρους περὶ τιμῆς δοξασίας, ἡ ὑψοῦσα ὑπερηφάνως τὸ μέτωπον, καὶ τῆς ὁποίας τὰ χείλη ἀνεκύρτου σαρδάνιον μειδίαμα, ἡ γυνὴ αὕτη ἄγουσα ὡς εἰς ἔργον ἀπαίσιον τὸν νέον ἐκεῖνον ὡπλισμένον, ὑπενθύμισεν αὐτῇ τοὺς φόβους τοῦ Ὄρσου, καὶ τῇ ἐφάνη ὅτι ἔβλεπε τὸν κακόν του δαίμονα, φέροντα αὐτὸν εἰς ἀπώλειαν. Ὁ Ὄρσος ἱππεύσας ὕψωσε τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν εἶδε· καὶ εἴτε ἐμάντευσε τοὺς διαλογισμούς της, εἴτε ἁπλῶς ἠθέλησε νὰ τὴν ἀποχαιρετίσῃ τὸ ὕστατον, λαβὼν τὸν διὰ σειρητίου ἀνηρτημένον ἀπὸ τοῦ τραχήλου του αἰγυπτιακὸν δακτύλιον προσήγγισεν αὐτὸν εἰς τὰ χείλη του. Ἡ μὶς Λυδία ἐρυθριάσασα ἀπεχώρησε τοῦ παραθύρου, εἶτα δὲ παραχρῆμα σχεδὸν ἐπανελθοῦσα, εἶδε τοὺς δύο Κορσικανοὺς ἀπομακρυνομένους μετὰ ταχύτητος ἐπὶ τῶν καλπαζόντων ἵππων των καὶ προχωροῦντας πρὸς τὰ ὄρη. Μεθ' ἡμίσειαν ὥραν ὁ συνταγματάρχης τῇ ἔδειξεν αὐτοὺς διὰ τοῦ τηλεσκοπίου του ὁδεύοντας παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἐν τῷ μυχῷ τοῦ κόλπου, καὶ εἶδεν ἡ μὶς Λυδία, ὅτι ὁ Ὄρσος ἔστρεφε συνεχῶς τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν πόλιν, μέχρις ὅτου ἐγένοντο ἄφαντοι, παρακάμψαντες τὰ τέλματα, ὅπου σήμερον ὑπάρχει κάλλιστον φυτώριον.

Ἡ μὶς Λυδία, ἐμβλέψασα εἰς τὸ κάτοπτρον εἶδε τὸ πρόσωπόν της ὠχρόν.

«Τί νὰ σκέπτεται ἄραγε περὶ ἐμοῦ ὁ νέος οὗτος; διενοήθη· καὶ ἐγὼ τί περὶ αὐτοῦ σκέπτομαι; ἀλλὰ καὶ διατί νὰ σκέπτωμαι περὶ αὐτοῦ;... Ἁπλοῦς γνώριμος τοῦ ταξειδίου... Τί ἦλθα νὰ κάμω εἰς τὴν Κορσικήν;... Ὦ! δὲν τὸν ἀγαπῶ... Ὄχι, ὄχι· ἔπειτα τοῦτο εἶναι ἀδύνατον... Καὶ ἡ Κολόμβα... ἐγὼ νὰ γείνω νύμφη μιᾶς μοιρολογιστρίας! ἡ ὁποία μάλιστα φέρει ἐπάνω της καὶ ἓν μακρὸν ἐγχειρίδιον!» Παρατηρήσασα δ' ὅτι ἐκράτει τὸ τοῦ βασιλέως Θεοδώρου, ἔρριψεν αὐτὸ ἐπὶ τῆς κοσμοδόχου πυξίδος. «Φαντάζομαι τὴν Κολόμβαν εἰς τὸ Λονδῖνον... νὰ χορεύῃ μάλιστα εἰς τοῦ Ἀλμάκ!... ὕψιστε Θεέ, τί *λέων* [1]) διὰ τὴν ἔκθεσιν!... Ἠμπορεῖ ὅμως καὶ νὰ κάμῃ κρότον ἡ Κολόμβα εἰς τὸ Λονδῖνον... Ἐκεῖνος μὲ ἀγαπᾷ, εἶμαι βεβαία... Εἶναι ἥρως μυθιστορικὸς τοῦ ὁποίου ἐγὼ διέκοψα τὸ πολυκίνδυνον στάδιον... Ἀλλ' εἶχε πραγματικῶς ὄρεξιν νὰ ἐκδικήσῃ τὸν πατέρα του, κατὰ τὴν Κορσικανικὴν μέθοδον;... Ἦτο κἄτι τι κυμαινόμενον μεταξὺ ῥωμαντικοῦ ἥρως καὶ κομψευομένου τοῦ συρμοῦ... Ἐγὼ τὸν ἔκαμα τέλειον κομψεύομενον, ἀλλὰ κομψευόμενον ἔχοντα κορσικανὸν ῥάπτην!...»

Κατακλιθεῖσα ἠθέλησε νὰ κοιμηθῇ, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσεν· ἐγὼ ὅμως δὲν θὰ ἐπιχειρήσω νὰ ἀναφέρω τὴν συνέχειαν τοῦ μονολόγου της, ἐν ᾧ ἀπειράκις ἐπανέλαβεν ὅτι ὁ κύριος Δέλλα Ῥέββια καὶ ἦτο καὶ εἶναι καὶ θὰ ἦναι παντελῶς ἀδιάφορος εἰς αὐτήν.

[Ἕπεται συνέχεια]

ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ ΚΡΙΝΟΣ

Καὶ ἡ σεβαστὴ μνήμη ἐντίμου καὶ ἐπιστήμονος πολίτου, οὗτινος πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐστερήθη ἡ κοινωνία, τοῦ Σταματίου Κρίνου, καὶ ἡ ἔνθερμος φιλία, ἥτις μὲ συνέδεε πρὸς αὐτὸν ἐπὶ σειρὰν ἀδιάλειπτον πολλῶν ἐτῶν, μοὶ ἐπιβάλλουσι τὸ πένθιμον καθῆκον ν' ἀποτίσω φόρον ἐλάχιστον σεβασμοῦ εἰς τὴν μνήμην αὐτοῦ καὶ τὴν ἀρετήν, ἀναγράφων ἐν ἀτέχνῳ καὶ ἀτελεῖ διαγράμματι ἐξ ἀναμνήσεων τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ὡς πολίτου καὶ ἐπιστήμονος.

[1]) Οὕτως ἐκάλουν τότε ἐν Ἀγγλίᾳ τοὺς καλλωπιστάς, τοὺς κινοῦντας τὴν γενικὴν περιέργειαν δι' ἐκτάκτου τινὸς προσόντος.

Ὁ Σταμάτιος Κρίνος ἀνῆκεν εἰς τοὺς ἄνδρας τῆς εὐθὺς μετὰ τὸν ἀγῶνα ἀποτελεσάσης τὴν Ἑλληνικὴν κοινωνίαν γενεᾶς, εἰς ἣν ἀνετέθη τὸ ἔργον νὰ θέσῃ τὰ θεμέλια τοῦ νέου κοινωνικοῦ οἰκοδομήματος ἐπὶ τοῦ ἐλευθερωθέντος ἐδάφους τῆς Ἑλληνικῆς γῆς· ἔργον μέγιστον, καὶ δυσχερές, ἀπαιτοῦν ἐργασίαν ἐνδελεχῆ, ἀδιάλειπτον ἐπαγρύπνησιν, ἐθελοθυσίαν, καὶ κόπους ἄνευ ὑλικῆς ἀμοιβῆς, ἐν μέσῳ ἐλλείψεων ἀπείρων. Ἡ γενεὰ τῆς σήμερον, ἡ δρέπουσα καθ' ἑκάστην τοὺς καρποὺς τῆς νέας εὐρύθμου καὶ ὁμαλῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων, ἀγνοεῖ ἴσως μὲ ποίους ἱδρῶτας ἰδιωτῶν ἐποτίσθη τὸ ἔδαφος τοῦ κοινωνικοῦ ἀγροῦ, καὶ τίνες κόποι, καὶ ἡλίκη ἐργασία κατεβλήθησαν πρὸς καλλιέργειαν αὐτοῦ καὶ γονιμοποίησιν. Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐξ ἐσφαλμένης θεωρίας, ἢ πρὸς ἀπόκρυψιν ἴσως τῆς ἰδίας ἀνικανότητος καὶ πονηρίας, διακηρύττουσιν ὅτι οἱ πολιτευόμενοι μόνον, οἱ ἰθύνοντες τὰ τῆς πολιτείας συντελοῦσιν εἰς τὴν εὐδαιμονίαν ἢ κακοδαιμονίαν αὐτῆς καὶ τούτους κηρύττουσιν ὑπευθύνους καὶ τούτους τιμῶσι καὶ ἀφηρωΐζουσιν, ἢ καταρῶνται καὶ τιμωροῦσιν, ἐνῷ ἐν τῇ κοινωνικῇ μυρμηκιᾷ πολλοὶ ὑπάρχουσιν οἱ ἐργάται, οἵτινες διὰ τῆς ἀφανοῦς αὐτῶν ἐργασίας, διὰ τοῦ εὐθέος χαρακτῆρος, διὰ τῆς τιμιότητος ἐπιδρῶσι σωτηρίως ἐπ' αὐτῆς, μὴ ἀναμιγνυόμενοι παντάπασιν εἰς τὰς μικρολόγους ἔριδας τῶν πολιτικῶν παθῶν.

Εἰς τοὺς ἄνδρας τούτους ἀνῆκεν ὁ Σταμάτιος Κρίνος, ὅστις ὑπῆρξε μέχρι τέλους τοῦ βίου του εἷς τῶν γνησιωτέρων τύπων τῶν ἀνδρῶν, οὓς ἡ μετὰ τὸν ἀγῶνα κοινωνία ἀνέθρεψε καὶ ἐγαλούχησε, καὶ τοὺς ὁποίους κυρίως διέκρινε τὸ ζωηρὸν αἴσθημα τῆς φιλοπατρίας καὶ τοῦ καθήκοντος, ὅπερ εἶχον οὐ μόνον πρὸς ἑαυτούς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν κοινωνίαν. Ἀναπτύξας ἑαυτὸν ἑνωρὶς διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς προπαρασκευῆς, καὶ διαπλάσας διὰ τῆς φιλοπονίας αὐτοῦ ἰδιωτικὸν βίον αὐτοαρκῆ, διετήρησε μέχρι τέλους ἀμειώτους τὰς ἀρετὰς τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος, αἵτινες ἐχαρακτήριζον τοὺς ἄνδρας τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Διὰ τοῦτο ἔτρεφεν ἄπειρον, καὶ ἄσβεστον ἀγάπην πρὸς τὸ παρελθόν, ὅπερ συγκρίνων πρὸς τὸ παρόν, εἰς τὸ ὁποῖον, ὡς ἔλεγεν, ἡ ἡλικία του εἰσήγαγεν αὐτόν, ἔχαιρε μὲν ὡς πολίτης φιλόπατρις ἐπὶ τῇ γενομένῃ προόδῳ, ἀλλὰ καὶ ἐλυπεῖτο, διότι πολλαχοῦ ἔβλεπε κρημνιζόμενα μέρη τοῦ οἰκοδομήματος ἄνευ ἐλπίδος ἐπανορθώσεως. Ἃς ἀρχίσω δ' ἐντεῦθεν τῶν ἀναμνήσεων τῶν λόγων τοῦ φίλου μου ἐν τῇ ἀτέχνῳ ταύτῃ ἀπεικονίσει.

«Δὲν ἀγαπῶ, μοὶ ἔλεγε πολλάκις ἐν συνομιλίᾳ καὶ ἀναστροφῇ, τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους τῆς νέας γενεᾶς, οἵτινες δημοκοποῦντες καὶ φωνασκοῦντες ζητοῦσι μόνον νὰ κρημνίσωσιν, ἀνίκανοι ἐντελῶς αὐτοὶ ὄντες νὰ θέσωσι λίθον ἐπὶ λίθου. Ἀγνοοῦσι, προσέθετε, τοὺς νόμους τῆς προόδου τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν, λησμονοῦσιν ὅτι ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπάρχει ἀδιάρρηκτος σύνδεσμος αἰτίου καὶ ἀποτελέσματος, τὸν ὁποῖον οὔτε πολιτικός, οὔτε ἰδιώτης ὀρθῶς πολιτευόμενος καὶ σωφρόνως δρῶν, πρέπει νὰ διασπᾷ· τοὐναντίον ὀφείλει νὰ μελετᾷ καὶ σπουδάζῃ, ὅπως εἰς ἕκαστον βῆμα πρὸς τὰ πρόσω βαίνῃ ἀσφαλῶς καὶ ἐν πλήρει φωτί.» Ἀπηρίθμει δὲ ἄπειρα παραδείγματα ἐκ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῶν χρόνων του, δι' ὧν ἀπεδείκνυε τίνες παρ' ἡμῖν καινοτομίαι ἐπέτυχον καὶ τίνες ἢ ἀπέτυχον ἐντελῶς, ἢ οὐδόλως ὠφέλησαν. Ἦτο δὲ ὁ Κρίνος εἴπερ τις καὶ ἄλλος φιλίστωρ, καὶ ἡ πολύτομος αὐτοῦ βιβλιοθήκη ἔβριθεν ἱστορικῶν ἔργων, περὶ Ἑλλάδος πραγματευομένων· ἦτο δὲ αὐτὸς οὗτος ἡ ζῶσα ἱστορία τῶν συγχρόνων του· ἀνεμίχθη δὲ καὶ ἐπὶ βραχεῖ, κομιδῇ νέος ὤν, μετὰ τόλμης καὶ πολιτικοῦ θάρους μετ' ἄλλων ἡλικιωτῶν ὡς πρωταγωνιστὴς εἰς τὰς ἀντιδράσεις, αἵτινες ἐξηγέρθησαν ἐν Ἀθήναις κατὰ τῆς βαυαροκρατίας. Ἐσυνείθιζε νὰ λέγῃ «Λαὸς ἀγνοῶν τὴν ἱστορίαν του καὶ τὴν γεωγραφίαν του δὲν δύναται νὰ βαδίσῃ ταχεῖ βήματι πρὸς τὴν πρόοδον· ὁ δ' Ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἔχει ἱστορικὸν βιβλίον ἄλλο εἰς χεῖρας, πλὴν τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος, διὸ καὶ πιστεύει ὅτι ὁ βίος αὐτοῦ εἶνε ἄμεσος ἀπόρροια τοῦ ἀρχαίου, ἐνῷ χωρίζουσι τοῦτον ἀπ' ἐκείνου αἰῶνες ὁλόκληροι. Ἡ ἄγνοια τῆς ἱστορίας, ἡ ἄγνοια τῆς γεωγραφίας καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον μικροπολίτην, μὴ ἐμπνεόμενον πρὸς οὐδὲν μέγα· ἡ ἐνέργειά του, ἡ κρίσις του, αἱ σκέψεις του, περιορίζονται εἰς τὸ χωρίον του, εἰς τὸν δῆμόν του, εἰς τὴν ἐπαρχίαν του. Ἐκ τούτου δὲ ἀναπτύσσονται πάθη τοπικά, διαιροῦνται οἱ πολῖται εἰς δύο στρατόπεδα, ἐρίζοντα περὶ τῆς ἀρχῆς, ὧν ἑκάτερον βλέπει καταστρεφόμενα τὰ ἔργα του ὑπὸ τοῦ ἑτέρου, ἐν τῷ ἀγῶνι δὲ τούτῳ συμπαρασύροντα καὶ μηδενίζοντα πᾶσαν μεμονωμένην ἰδιωτικὴν ἐργασίαν πολιτῶν, οἵτινες εὐρυτέραν ἔχοντες ἀνάπτυξιν, καὶ δραστηριωτέραν φιλοπονίαν δὲν θέλουσιν ἀναμιχθῶσιν εἰς τοὺς σπουδαρχικοὺς τούτους ἀγῶνας.»

Ἐκ τοιούτων ἰδεῶν ἐλαυνόμενος ἠγάπα, ὡς εἶπον, τὸ παρελθόν, διότι ἐν αὐτῷ εἶδε πάντας οἰκοδομοῦντας. Διὰ τοῦτο δὲ ἀνάγνωσιν πρὸς ἀναψυχὴν εἶχε τὰ πνευματικὰ Ἑλληνικὰ ἔργα, ἅτινα τὸ παρελθὸν παρήγαγεν. Ἐνίοτε ἐπρόφθανα αὐτὸν ἀναγινώσκοντα στοιχειωδέστατον βιβλίον διδακτικὸν τῆς κατωτάτης ἐκπαιδεύσεως, γεγραμμένον ὑπὸ παλαιοῦ διδασκάλου τοῦ Γένους ὅπερ μοὶ ἐπεδείκνυεν ἀμέσως καὶ συνέκρινε πρὸς πολλὰ τῆς παρ' ἡμῖν βιβλιοκαπηλικῆς ἐργολαβίας ἀποκυήματα. Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ προσκόλλησις τοῦ Κρίνου εἰς ταῦτα τὰ ἔργα, ὥστε ἠσχολήθη δι' ὅλου αὐτοῦ, δύναμαι νὰ εἴπω, τοῦ

βίου νὰ καταρτίσῃ συλλογὴν ὅσον οἷόν τε πλήρη τῶν ἐκδοθέντων βιβλίων ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ 1821, πλὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν, συλλογὴν πολύτιμον, ἥτις ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ πρέπει νὰ διασπασθῇ διότι εἶνε κειμήλιον ἐθνικόν, εἰς ἰδιώτου χεῖρας εὑρισκόμενον.

— Θὰ χρησιμεύσῃ, μοὶ ἔλεγε, μίαν ἡμέραν ἡ συλλογὴ αὕτη δι' ἐκεῖνον, ὅστις θὰ θελήσῃ νὰ γράψῃ περὶ τῆς πνευματικῆς κινήσεως, καὶ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν γραμμάτων, τῆς παιδείας καὶ τῆς διδασκαλίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διότι τὸ ἱστορικὸν νῆμα δὲν ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 1821.» Ὅτε δ' ἐγώ, τοῦ λόγου παρεμπεσόντος περὶ διδασκαλίας, εἶπον ὅτι τὰ στοιχεῖα τῆς πειραματικῆς φυσικῆς καὶ τῆς ἀστρονομίας ἐδιδάχθησαν δι' ὀργάνων τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου Καΐρη ἐν τῷ Ὀρφανοτροφείῳ τῆς Ἄνδρου, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ κατόπιν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ,

— Ὄχι, ἀπήντησεν ὀργίλως ἀτενίζων με, ἀγνοεῖτε τὴν ἱστορίαν, καὶ νομίζετε ὅτι σεῖς ἐδημιουργήσατε τὰ πάντα, καὶ καυχᾶσθε καὶ θρασύνεσθε ἐν τῇ ἀγνοίᾳ σας», καὶ ἐγερθεὶς κατεβίβασεν ἐκ τῆς βιβλιοθήκης του σωρείαν Ἑλληνικῶν βιβλίων ἱστορικῶν καὶ διδακτικῶν τῶν δύο παρελθουσῶν ἑκατονταετηρίδων, δι' ὧν μοὶ κατέδειξεν ὅτι ἐν τοῖς σχολείοις τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ πειραματικὴ φυσικὴ ἐδιδάσκετο δι' ὀργάνων, ὧν στεροῦνται σήμερον τὰ Γυμνάσια. « Ποῦ διδάσκεται ἡ φιλοσοφία σας, εἶπεν, ποῦ ἡ γενικὴ ἱστορία, ποῦ ἡ ῥητορική; Ὁ ἄμβων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου τῶν ῥητόρων τῆς ἐκκλησίας Κωνσταντίνου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων ἐσίγησε καὶ σιγᾷ· μόλις δ' ἔχετε δύο ἢ τρεῖς νὰ ἐπιδείξητε ῥήτορας τοῦ πολιτικοῦ καὶ δικανικοῦ βήματος.»

Ἡ ἀγάπη, ἣν εἶχε πρὸς τοὺς διδασκάλους, οἵτινες ἐδίδαξαν αὐτῷ τὰ πρῶτα γράμματα ἦτο συγκινητική, ἰδίᾳ δὲ συχνάκις ἐμνημόνευε τοῦ Δημητρίου Πεζάρου. Ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ του εἶχεν ἀνηρτημένας μόνας εἰκόνας τῶν Γάλλων καθηγητῶν του τῆς χημείας καὶ τῆς βοτανικῆς. Ἡ πρὸς τὸν Κοραῆν ὑπόληψίς του καὶ ἔρως εἶχε φθάσει μέχρις ἰδιοτροπίας. «Ἔχω τὴν πληρεστέραν τῶν ὑπαρχουσῶν συλλογῶν τῶν ἔργων τοῦ Κοραῆ» μοὶ ἔλεγε μίαν ἡμέραν, « ἀλλὰ μοὶ λείπει ἕν, ἡ ἐναίσιμος διατριβὴ αὐτοῦ ἡ λατινική, ἣν ἐδημοσίευσεν ἐν Μονπελιέ.» Αὐτὴ ἀνετυπώθη εἶπον. Ἀλλ' ἐκεῖνος μειδιῶν ἀπήντησεν, ὡς ἐμμανὴς συλλέκτης ἀρχαίων γνησίων καλλιτεχνημάτων, «Τὸ γνωρίζω, ἀλλ' ἤθελα τὴν πρωτότυπον.»

* *
*

Τοιοῦτος ὢν περὶ τὰ παλαιά, καὶ ὑπὸ τοιούτων ἰδεῶν ἐμπνεόμενος, δι' ὅλου αὐτοῦ τοῦ βίου ἐπεζήτησεν ὡς πολίτης ἔχων καθήκοντα πρὸς τὴν κοινωνίαν, ἐν ᾗ ἔζη, τὴν βελτίωσιν τοῦ ὑπάρχοντος, ἄνευ καταστροφῆς τούτου, ἤθελε νὰ περιποιεῖται ἐφ' ὅσον ἠδύνατο καὶ ἐγνώριζε πᾶν φυτὸν χρήσιμον ὅπως ἀναπτύξῃ αὐτό, οὐχὶ δὲ νὰ ἐκριζοῖ καὶ ἀποκόπτῃ. Διὰ τοῦτο ἠγάπα ἰδιαζόντως καὶ ὑπελήπτετο πάντας τοὺς ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐργαζομένους, ὧν πολλάκις ἐπεζήτει αὐτὸς οὗτος τὴν γνωριμίαν καὶ τὴν ἀναστροφήν. Ἠσθάνετο ἄφατον ἀγαλλίασιν, καὶ κατέλειπεν ἀγογγύστως καὶ τὴν σπουδαιοτάτην ἐργασίαν, ὁσάκις προσήρχετό τις εἰς τὸ σπουδαστήριον αὐτοῦ, ἢ τὸ φαρμακευτικὸν ἐργοστάσιον ὅπως ζητήσῃ συμβουλὴν ἢ ἐπικαλεσθῇ τὰς γνώσεις του, καὶ τὴν πεῖράν του. Δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ μνημονεύσω ἐνταῦθα ἄλλων ὀνομάτων, ἀλλὰ τὸ ἐπ' ἐμοὶ ὁμολογῶ ὅτι πολλῶν διατριβῶν μου καὶ ἔργων τὴν σύνταξιν καὶ δημοσίευσιν ὀφείλω εἰς τὰς προτροπὰς αὐτοῦ, καὶ τὰς συμβουλάς. Καὶ τίς νέος ἐπιστήμων μεταφραστὴς ἢ συγγραφεὺς ἀξίου λόγου φυσικοϊστορικοῦ ἔργου δὲν προσῆλθεν εἰς αὐτόν, ἵνα μάθῃ τὴν ἀκριβῆ μετάφρασιν ὅρου ἐπιστημονικοῦ, ἢ τὸν καθορισμὸν φυτοῦ, καὶ φαρμάκου; καὶ ποῖον γλωσσάριον παλαιὸν ἢ νέον, ἢ χημικὸν βιβλίον ἤθελέ τις ζητήσει καὶ δὲν ἤθελεν ἀνεύρει εἰς τὴν βιβλιοθήκην του; Δὲν ἔπραττε δὲ τοῦτο χάριν ἐπιδείξεως ἀλλ' ἐκ πεποιθήσεως καὶ ἐκ καθήκοντος, ὅπερ εἶχεν, ὡς ἔλεγε νὰ ποδηγετῇ τοὺς ἄλλους, ἵνα πράξωσιν ὅ,τι αὐτὸς δὲν ἤθελε δυνηθῇ, οὐδὲ εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ μνημονεύωσιν αὐτοῦ, θεωρῶν τοῦτο ἄσκοπον ἐπίδειξιν περὶ μικρά. Ἐπρέσβευεν ὅτι ἡ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἀνωτέρα ἐκπαίδευσις θ' ἀπέφερε ἀφθονωτέρους καρποὺς, ἐὰν οἱ καθηγηταὶ συνεχρωτίζοντο πλειότερον μετὰ τῶν φοιτητῶν, σήμερον γνωστοὶ μόνον ὄντες ἐκ τῶν παραδόσεων καὶ τῶν ἐξετάσεων, ἄσχετοι δὲ μένοντες καὶ ξένοι πρὸς αὐτούς, οὐδόλως ἐπιδρῶντες δι' ἰδιαιτέρων συνεντεύξεων ἐν τῷ οἴκῳ καὶ τῷ σπουδαστηρίῳ.

Ἐθεώρει δὲ οὐχὶ ἀτόπως καὶ τὰς σχέσεις τῶν παρ' ἡμῖν λογίων μετὰ τῶν ἐπιστημόνων τῆς Ἑσπερίας ὡς μοχλόν, ἔστω καὶ ἀσθενῆ, πρὸς ἐξέγερσιν τῆς νεναρκωμένης παρ' ἡμῖν ἐπιστημονικῆς ἐργασίας, ἐτίμα δὲ τούτους μεγάλως, καὶ προθύμως ὑπήκουεν, εἰς ὅ,τι ἤθελον ζητήσει παρ' αὐτοῦ. Νωπὴ εἶνε εἰς τὴν μνήμην μου ἡ εἰκών, ὅτε πρό τινων μηνῶν, κατὰ πρόσκλησίν του, μεταβὰς εἰς τὸν οἶκόν του, εὗρον αὐτὸν ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ του καθήμενον ἐν μέσῳ βιβλίων, καὶ φιαλῶν φαρμάκων, καὶ βοτανῶν, καὶ σημειώσεων χειρογράφων, πολιὸν τὴν τρίχα, καὶ καταβεβλημένον ὑπὸ τῆς ἀσθενείας, ἀναγινώσκοντα τὸν περιηγητὴν Βελλώνιον.

— Θὰ σοὶ ἀναθέσω μοὶ λέγει μίαν ἐργασίαν. Ἔλαβον ἐπιστολὰς ἐξ ἐπιστημόνων χημικῶν καὶ βοτανικῶν τῆς Γαλλίας, ὅπως ζητήσω ἐνταῦθα

συνδρομὰς πρὸς ἵδρυσιν ἀνδριάντος ἐν Μάνῃ τῆς Γαλλίας εἰς τὸν περιηγητὴν Βελλώνιον. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἐξ ἀβρότητος προσκαλοῦσιν ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας, νὰ καταβάλωμεν εἰς τὸν ἔρανον ἐκείνων μικρὰν εἰσφορὰν ὑπὲρ μνημείου ἀνδρός, πολλὰ περὶ Ἑλλάδος γράψαντος, καὶ πηγῆς ὄντος ἱστορικῶν περὶ αὐτῆς γνώσεων. Ἀλλ' εἰς τίνα ν' ἀποταθῶ, τίς γνωρίζει τὸν Βελλώνιον καὶ τὰ ἔργα του παρ' ἡμῖν; Γράψε ὀλίγα εἰς τὴν *Ἑστίαν* περὶ τοῦ βίου του, ἵνα καταστήσωμεν αὐτὸν γνωστόν·» ὅπερ καὶ ἔπραξα. Ἐχαίρετο δὲ ὅταν διὰ τῶν φίλων συλλέξας ὀλίγα χρήματα ἀπέστειλεν αὐτὰ ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν μετὰ τοῦ καταλόγου τῶν συνεισενεγκόντων.

* *
*

Ὁ Σταμάτιος Κρίνος εἷς τῶν πρώτων ἐπιστημόνων χημικῶν καὶ βοτανικῶν, οὓς ἀπέκτησεν ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀναγεννήσεώς της ἐγεννήθη εἰς Ταταῦλα τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1815. Μετὰ ἐπανειλημμένας συμφοράς, ἐπισυμβάσας εἰς τὸν πατρῷον οἶκον μετέβη εἰς Σῦρον ἐν ἡλικίᾳ 15 ἐτῶν, ἔνθα ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Νεοφύτῳ Βάμβᾳ καὶ Δ· Πεζάρῳ, ἐργαζόμενος συνάμα ἐν τῷ φαρμακείῳ τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του Ἀθανασίου, ὁ ὁποῖος προηγουμένως εἶχε μεταβῆ ἐκεῖ.

Κατὰ τὸ 1835 ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἤκουσε φαρμακευτικὰ μαθήματα εἰς τὴν τότε, ἕνεκα τῶν ἀναγκῶν τῆς ἀρτισυστάτου κοινωνίας, συστηθεῖσαν σχολὴν πρὸς μόρφωσιν ἐμπειρικῶν φαρμακοποιῶν. Λαβὼν τὸ δίπλωμα τοῦ φαρμακοποιοῦ συνέστησε τῷ 1837 φαρμακεῖον ἐν Ἀθήναις, ἐν τῷ μεταξὺ δ' ἐφοίτα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, κ' ἐσπούδαζε τὴν γαλλικήν.

Τὸ φαρμακεῖον του διετήρησε μέχρι τοῦ 1841, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος ἀπῆλθεν εἰς Εὐρώπην ὅπως αὐξήσῃ τὰς γνώσεις του, λάβῃ ἀληθῆ ἐπιστημονικὴν παίδευσιν, καὶ μεταγγίσῃ αὐτὴν εἰς τὴν πατρίδα του. Κατ' ἀρχὰς μετέβη εἰς Πίσαν, ὅπου ἤκουσε φυσικὴν ἀπὸ τὸν Κάρολον Ματαιούτσῃ καὶ χημείαν καὶ βοτανικὴν ἐξ ἄλλων διασήμων καθηγητῶν. Ἐκ Πίσης δὲ μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπου ἐπί τινα ἔτη διέμεινεν, εἰδικῶς καταγινόμενος εἰς τὴν χημείαν καὶ τὴν βοτανικήν, διατελέσας καὶ ἐπὶ χρόνον τινὰ προπαρασκευαστὴς τοῦ διασήμου χημικοῦ Δουμᾶ.

Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας συνέστησε φαρμακεῖον αὖθις ἐπὶ ἐπιστημονικωτέρων βάσεων. Ἐξηκολούθησε δὲ τὰς ἐπιστημονικὰς αὐτοῦ μελέτας, ἐνήμερος πάντοτε ποθῶν νὰ εἶνε πρὸς πᾶσαν ἀνακάλυψιν ἐπιστημονικὴν ἐν τῇ χημείᾳ, καὶ πρὸς πᾶσαν νέαν θεωρίαν. Ἐλυπεῖτο δέ, ὡς μοὶ ἔλεγε περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του, ὅτι δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ παρακολουθήσῃ τὰ γιγαντιαῖα ἅλματα, ἅτινα ἡ χημεία ἔκαμεν ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων περί τε τὴν θεωρίαν καὶ τὴν πρᾶξιν.

Ὑπηρέτησε δ' ἔκτοτε καὶ τὴν πολιτείαν εἰς διαφόρους ὑπηρεσίας. Ἐν τῷ Σχολείῳ τῶν τεχνῶν ἐδίδαξε τεχνολογικὴν χημείαν τῷ 1848, καὶ κατόπιν τῷ 1851—1853. Ὑπῆρξε μέλος τοῦ ἰατροσυνεδρίου ἀπὸ τοῦ 1853 μέχρι τοῦ θανάτου του, καὶ συνετέλεσε διὰ τῶν γνώσεων αὐτοῦ εἰς τὴν σύνταξιν καὶ μεταρρύθμισιν πολλῶν νόμων, ὧν αὐτὸς συνέταττε τὰ σχέδια, ἀφορώντων τὴν δημοσίαν ὑγείαν ἢ τὴν διοργάνωσιν τοῦ φαρμακευτικοῦ κλάδου.

Τῷ 1863 διωρίσθη μέλος ἐπιτροπῆς πρὸς διεύθυνσιν τοῦ Σχολείου τῶν τεχνῶν, καὶ εἰργάσθη ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ταύτῃ πρὸς σύνταξιν νέου κανονισμοῦ, δι' οὗ ἡ Σχολὴ αὕτη καθίστατο χρησιμωτέρα εἰς τὴν κοινωνίαν. «Δὲν ἤθελεν, ἔλεγε, τὴν πολυτεχνικὴν σχολὴν μονόφθαλμον, διδασκαλεῖον μόνον τῶν ὡραίων τεχνῶν, ὡς ἦτο κυρίως πρίν, ἀλλὰ σχολεῖον πρακτικῶν γνώσεων, καὶ τεχνῶν διὰ τὸν λαόν, διὰ τὸν ἐργάτην, διὰ τὸν τεχνουργόν, διὰ τὸν βιομήχανον. Τὸ ἔργον του δ' ἐπὶ τοιαύτης βάσεως ἱδρυθὲν συνεπλήρωσαν οἱ μετ' αὐτὸν διευθυνταί, καὶ συμπληροῦται ὁσημέραι. «Ὅπου ἀνεπτύχθησαν αἱ ὡραῖαι τέχναι, ἔλεγεν, εἶχε προηγηθῆ πολιτισμὸς μακρῶν χρόνων, κοινωνικὴ ἀνάπτυξις εὐρεῖα, εὐμάρεια βίου, καὶ πλοῦτος. Ἀδύνατον ἔλεγε τὸ φυτὸν αὐτὸ νὰ προαχθῇ καὶ νὰ εὐδοκιμήσῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας, ἥτις δὲν εἶνε εἰς κατάστασιν νὰ τὸ κρίνῃ καὶ νὰ αἰσθανθῇ τὴν εὐωδίαν του, ἥτις δὲν ἔμαθε νὰ τιμᾷ τὸν καλλιτέχνην καὶ τὸν ἐπιστήμονα. Διὰ τοῦτο τὸ πολυτεχνεῖον πρέπει νὰ ἔχῃ διπλοῦν σκοπόν.»

Δὲν σημειῶ τὰς σκέψεις ταύτας ὡς τινα καινοφανῆ ἰδέαν, διότι παρὰ πολλῶν ἐλέχθη καὶ ἐγράφη, ἀλλ' ὡς παράδειγμα τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐμόρφου τὰς σκέψεις του, καὶ ἀντελαμβάνετο, ὁρμώμενος ἐκ γενικωτέρας θεωρίας, τῶν πραγμάτων. Διὰ τοῦτο πολλάκις ἔχων ὑπ' ὄψιν τὰ διδάγματα τοῦ παρελθόντος καὶ τὴν μακρὰν αὐτοῦ πεῖραν ἐπέμενεν ἐν τοῖς συλλόγοις καὶ ταῖς ἐπιτροπαῖς, ὧν ἦτο μέλος εἰς τὰς πεποιθήσεις του μετ' ἀκαμψίας σιδηρᾶς, οὐδὲ βῆμα ὑποχωρῶν, ἀλλ' ἐπιτιθέμενος κατὰ τῶν ἀντιδοξούντων πολλάκις διὰ τρόπου ὀργίλου, καὶ φράσεως δριμείας. Ὅταν δὲ διέβλεπεν ὄπισθεν τῶν ἀντιφρονούντων εἰς τὰς συζητήσεις καὶ ἀποφάσεις ὅτι ὑπεκρύπτετο ὑλικὸν καὶ ἰδιοτελὲς εὐτελὲς συμφέρον, καλυπτόμενον ὑπὸ πράφους λόγους καὶ πατριωτικούς πολλάκις, εἶχε τὸ θάρρος καὶ τὴν θέλησιν νὰ τὸ φέρῃ εἰς φῶς, ἀπογυμνῶν διὰ μιᾶς λέξεως τὸν ἀντίπαλόν του. Πόσοι ἐν τοῖς σωματείοις, ὧν ἦτο μέλος δὲν θέλουσιν ἀναμνησθῆ αὐτοῦ, καὶ δὲν θέλουσιν αἰσθανθῆ τὴν ἔλλειψίν του, ἄτολμοι αὐτοὶ ὄντες νὰ πολεμήσωσιν ἀνδρικῶς ἰδιοτελεῖς σκέψεις ὡς ἐκεῖνος, οὕτινος ὁ βίος καὶ ἡ μικρὰ περιουσία ἦτο προϊὸν ἐντίμου ἐργασίας, καὶ οὕτινος ὁ γρόνθος προτεινόμενος ἦτο χειρός, ἣν δὲν ἐμόλυνέ ποτε πρᾶξις ἰδιοτελής;

Ὡς ἐν τῷ πολυτεχνείῳ οὕτω καὶ ἐν τῇ ἐπιτροπῇ τῶν Ὀλυμπίων, ἧς μέλος ἦτο ἀπὸ τοῦ 1858, ὅτε συνέστη ἡ πρώτη ἔκθεσις τῶν Ὀλυμπίων, εἰργάζετο ὑπὸ πνεῦμα πρακτικόν. Ἔλαβε δὲ μέρος εἰς ὅλας τὰς γενομένας ἐκθέσεις· καὶ ἡ τελευταία αὐτοῦ ἐργασία, ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς τελευτῆς του, εἶνε ἡ σύνταξις τῆς νέας ταξινομήσεως τῶν ἐκθεμάτων τῆς ἐκθέσεως τῶν Ὀλυμπίων, τῆς γενησομένης τῷ 1887, εἰς ἣν εἰργάζετο μετὰ δύο συναδέλφων του, οὓς ἠγάπα τοῦ Ν. Ἀποστολίδου καὶ Ἐμ. Δραγούμη. Τὴν ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ τῶν Ὀλυμπίων ἐργασίαν του ἐθεώρει ἐν τῶν σπουδαιοτάτων καθηκόντων του. Διότι ἐπρέσβευεν ὅτι ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη εἶχεν οὐ μόνον τὴν ἀποστολὴν συλλογῆς, πρὸς ἔκθεσιν προϊόντων τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς τέχνης καθ' ὡρισμένον χρόνον, ἀλλ' ἐθεώρει αὐτήν, ὡς σπουδαίως δυναμένην νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς ἐμψυγώσεως τῆς ἐν γένει ἐγχωρίου παραγωγῆς.

* *
*

Ὁ Κρίνος ὡς χημικὸς ἐπιστήμων μεγάλως συνετέλεσε εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φαρμακευτικῆς χημείας. Τὸ φαρμακευτικὸν αὐτοῦ ἐργαστήριον ἦτο διδασκαλεῖον ἀληθὲς πάντων τῶν παρ' αὐτῷ μαθητευσάντων. Ἐπρέσβευε δ' ἐνδομύχως ὅτι πρόοδος ἐν Ἑλλάδι δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, οὐδὲ θέλει προαχθῇ ἡ γεωργία, ἡ βιομηχανία ἄνευ τῆς ἀναπτύξεως τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Διωρίσθη δὲ τῷ 1850 ὑφηγητὴς τῆς ὀργανικῆς χημείας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ὡσαύτως διωρίσθη τῷ 1861 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φαρμακευτικῆς, ἀλλ' ἐκ τῆς θέσεως ταύτης ἀπηλλάγη τῷ 1863. Ὁ δὲ καθηγητὴς νῦν τῆς χημείας κ. Χρηστομάνος ἐκφωνῶν τὸν ἐπιτάφιον τοῦ τεθνεῶτος, ἀνωμολόγησεν ὅτι ὅτε ἐκλήθη ὡς ὑφηγητὴς τῆς χημείας τῷ 1863 νὰ παραλάβῃ τὸ χημεῖον τοῦ Πανεπιστημίου, εὗρεν ἐν αὐτῷ τὸν πρῶτον ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Πανεπιστημίου κομισθέντα ἀναλυτικὸν ζυγόν, παρὰ τοῦ Κρίνου ἀγορασθέντα, καὶ ὅτι ὁ ζυγὸς οὗτος ἐνέπλησεν αὐτὸν χαρᾶς, διότι ἦτο τὸ πρῶτον τεκμήριον ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, ἣν προεσχεδίαζεν ὁ μακαρίτης Κρίνος προμηθευθεὶς αὐτόν, καλῶς γινώσκων ὅτι ἄνευ ζυγοῦ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ χημεία.

* *
*

Ὁ Σταμάτιος Κρίνος δὲν συνέγραψε μέγα καὶ ὀγκώδες σύγγραμμα, ἀλλ' ἐξέδωκε πολλὰς μονογραφίας καὶ διατριβὰς ἐν περιοδικοῖς, ἐν οἷς καὶ (ἐν αὐτῇ τῇ «Ἑστίᾳ», ὧν ἐνθυμοῦμαι προχείρως βιογραφίαν τοῦ Ἀθανασίου Ψαλίδα δημοσευθεῖσαν τῷ 1879. Ἐδημοσίευσε δὲ μονογραφίαν περὶ στύρακος, καὶ πολλὰς διατριβὰς ἄλλας εἰς Ἀσκληπιόν, ὃν ἐξέδιδε μετ' ἄλλων τῷ 1856 — 59. Ἀλλὰ ἐν κοινωνίᾳ, οἵα ἡ ἡμετέρα, μὴ ἀφθονούσῃ ἀνδρῶν ἐπιστημόνων, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὰ ἤθη δὲν διεπλάσθησαν ἔτι ἀρκούντως ὥστε ἡ ἰδέα τοῦ καθήκοντος νὰ πρωτεύῃ ἐν παντί, δὲν πρέπει οἱ ἐπιστήμονες νὰ κρίνωνται μονομερῶς, ἂν συνέγραψαν ἢ μή, διότι τὸ συγγράφειν ἐν Ἑλλάδι ἐπιστημονικὰς συγγραφὰς δὲν εἶνε εὔκολον ἔργον, ὅσον φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ἐξεταζόμενον, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐρευνᾶται ἂν ὡς καθηγηταί, ἢ ὡς ὑπάλληλοι, ἢ ὡς μέλη σωματείων ὑπὲρ τῆς κοινωνίας εἰργαζομένων ἐπέδρασαν σωτηρίως πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιστήμης, καὶ πρὸς τὴν πρόοδον τῆς κοινωνίας, καὶ ἂν ταῦτα πάντα συνεδυάζοντο πρὸς χαρακτῆρα εὐθὺν καὶ ἔντιμον, ἀνδρικὸν καὶ ἀξιωματικόν.

Οὐχ ἧττον ὁ Κρίνος, ἠσχολεῖτο εἰς συγγραφὴν ἔργου μεγάλου τῆς «*φυτικῆς ἀρχαιολογίας*» ὅπερ, ἂν ὁ θάνατος δὲν ἀφήρπαζεν αὐτόν, κυρίως δὲ ἂν ἡ κατατρύχουσα αὐτὸν νόσος δὲν ἐμείου τὴν φιλοπονίαν του, ἤθελε φέρει εἰς πέρας, μόνος οὗτος, παρασκευασθεὶς εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην διὰ μακροῦ χρόνου, δυνάμενος νὰ συγγράψῃ τοιοῦτον ἔργον.

Τὸ ἔργον του τοῦτο συνίστατο εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν φυτῶν, τῶν εἰς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς ἀναφερομένων, ὧν πολλὰ ἄγνωστον πρὸς ποῖα ἀντιστοιχοῦσι, μὴ ὀνομαζόμενα σήμερον διὰ τοῦ ἀρχαίου αὐτῶν ὀνόματος. Οἱ συγγραφεῖς τῆς Δύσεως, οἱ ἀσχοληθέντες περὶ τὸν προσδιορισμὸν τοῦτον τῆς κλασικῆς καὶ βυζαντινῆς χλωρίδος, ὑπέπεσαν ἐξ ἀγνοίας τῆς νεοελληνικῆς, καὶ ἐκ τῆς ἀτελοῦς περιγραφῆς τῶν ἀρχαίων, εἰς πολλὰ σφάλματα. Περὶ τῆς μεθόδου δὲ καθ' ἣν εἰργάζετο περὶ τὸν προσδιορισμὸν τοῦτον ἐξέδωκε διατριβὴν εἰδικήν, ἵνα διαφωτίσῃ καὶ ἄλλους, θεωρῶν καὶ πάνυ ὀρθῶς ταύτην ὡς τὴν καταλληλοτάτην. Ἡ περὶ ταύτης μελέτη του ἐδημοσιεύθη, τῷ 1881 ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ ἐπιστημονικοῦ προσδιορισμοῦ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν φυτῶν διὰ τῶν ὀνομάτων τοῦ λαοῦ κατὰ τόπους καὶ χρόνους, καὶ τῆς ἐκ τούτου ὠφελείας εἰς τὴν ἐτυμολογίαν καὶ λεξικογραφίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.»

Εἰς τὸ ἔργον του τοῦτο ἦτο προσκεκολλημένος ψυχῇ τε καὶ σώματι. Παρὰ παντός, καταγομένου ἰδίως ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, ἐζήτει φυτὰ καὶ γλωσσάρια· ἀνεζήτει τὴν δημώδη ὀνομασίαν ἑκάστου φυτοῦ κατὰ τόπους διαφόρους, καταγράφων πάντα τὰ συνώνυμα· ἐπειδὴ δὲ τὸ κοινὸν ὄνομα ἠδύνατο νὰ εἶνε αὐτὸ τὸ ἀρχαῖον, ἀλλὰ παρεφθαρμένον καὶ ἠλλοι-

ωμένον ἐκ τοῦ χρόνου, ἀνέτρεχεν εἰς τοὺς κλασικοὺς Ἕλληνας, εἰς τοὺς Βυζαντινούς, εἰς τοὺς περιηγητάς, ὧν εἶχε πλουσιωτάτην συλλογήν, εἰς τὰ γλωσσάρια, ἰατροσόφια τοῦ μέσου αἰῶνος, εἰς ἀρχαῖα χειρόγραφα, διότι μόνον διὰ τοιαύτης ἱστορικῆς μεθόδου ἦτο δυνατὸν ν' ἀποφανθῇ τις ἀσφαλῶς. Ὅτε ἐπανελθὼν ἐγὼ ἐκ τῆς ἐν Ἄνδρῳ περιοδείας μου τῷ 1879, ἐκόμισα χάριν τοῦ Κρίνου, ὀλίγα φυτὰ μετὰ σημειώσεως τῶν κοινῶν ὀνομάτων, καὶ ἐπέδειξα εἰς αὐτὸν ἕν, τὸ παράσιτον φυτὸν τῶν κυάμων καὶ τοῦ ὀρόβου, εἰπὼν ὅτι ὀνομάζεται ἐν Ἄνδρῳ *ρούβαλο*. α Ὦ! μοὶ εἶπε χαίρων, εἶνε ἡ ὀροβάγχη τῶν ἀρχαίων, ἧς τὸ ὄνομα διετηρήθη ἐν Ἄνδρῳ παραφθαρὲν εἰς τὸ *ρούβαλο*. Καὶ ὀλίγας ἔτι ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου του, ὅτε συναντήσας αὐτὸν καθ' ὁδὸν βαδίζοντα, κεκυρτωμένον καὶ ἐξησθενωμένον ἐκ τῆς ἐπαράτου ἀσθενείας, ἥτις ἐπὶ δεκατρία ὅλα ἔτη ἐβασάνιζε καὶ ἐταλαιπώρει αὐτόν, ἠρώτησα πῶς ἔχει.— Ἄφησε μοὶ εἶπε τὰ τῆς ὑγείας μου· εἶμαι πλήρης χαρᾶς διότι βαίνω ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ λωτοῦ τῶν ἀρχαίων.

Ἀλλ' ὅλα ταῦτα ἐν μιᾷ στιγμῇ ἐξέλιπον. Πᾶσα ἐκείνη ἡ ζωηρὰ καὶ νοήμων ἀτομικότης ἔκειτο νεκρὰ περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς 11 Ἰανουαρίου, περιτετυλιγμένη ἐν τῇ σινδόνῃ τοῦ θανάτου.

* *
*

Ὁ Κρῖνος ἀπέκτησε πολλὰ τέκνα, ἀλλὰ δύο μόνον ἐπέζησαν υἱός καὶ θυγάτηρ, ἅτινα ἠτύχησε νὰ ἰδῇ ἀναπτυχθέντα ἐν ἀκμῇ νεότητος ὡς βλαστοὺς νεοθαλοῦς ἐλαίας κύκλῳ τῆς τραπέζης του. Ὑπῆρξε κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ δίκαιος, ὑπερήφανος ἄνευ ἀλαζονείας, μετριόφρων μέχρι δειλίας, εἰλικρινὴς καὶ ἄδολος φίλος καὶ εὐγενὴς τὴν ψυχήν. Ἐμίσει μόνον τὴν ὑπόκρισιν, καὶ τὴν κολακείαν καὶ τοὺς νόθους ἐκείνους τρόπους τῆς φιλοφροσύνης τινῶν, οἵτινες μὲ τὸ μειδίαμα εἰς τὰ χείλη καὶ τὸ δηλητήριον εἰς τὴν καρδίαν περιποιοῦνται πάντας ἀτενίζοντες εἰς τὸ ἴδιον μόνον συμφέρον καὶ περὶ τοῦτο μόνον σπουδάζοντες, οἵτινες χαιρετῶσι μέχρις ἐδάφους τὸν συναντώμενον γνώριμον, παρερχομένου δὲ τούτου ὑπονομεύουσι τὴν ὑπόληψιν καὶ τὴν ἀρετήν. Εἶχεν ὁ Κρῖνος πλήρει τὴν συναίσθησιν τῆς ἀξίας του καὶ τῶν χρόνων του καὶ τῆς ἡλικίας του. Εἰς τὰ συνέδρια καὶ τὰ σωματεῖα, ὧν ἦτο μέλος δὲν ἠγάπα νὰ κάθηται πρόσωπον βωβὸν εἰς οὐδὲν συντελοῦν, ἀλλ' ἐνεργὸν καὶ δρῶν, διὰ τοῦτο ἅμα ὡς ἔβλεπεν ὅτι εἰς οὐδὲν ἠδύνατο νὰ συντελέσῃ παρῃτεῖτο καταλείπων εἰς ἄλλους τὴν θέσιν. Εἶχε τὴν φιλοπατρίαν τοῦ σώφρονος ἀνδρός, οὐχὶ τὴν ἐπιδεικτικὴν καὶ δημαγωγικήν, τὴν ἀδιαλείπτως μεμψιμοιροῦσαν κατὰ παντὸς πολιτευομένου. Τῷ 1879 ἀνετύπωσεν ἰδίᾳ δαπάνῃ ἐκ τῆς Γεωγραφίας τοῦ Δανιὴλ Φιλιππίδου καὶ Γρηγ. Κωνσταντᾶ, τῆς ἐκδοθείσης τῷ 1791, τὸ μέρος τὸ ἀφορῶν τὰ ὅρια τῆς ὅλης Ἑλλάδος, προσθέσας καὶ γεωγραφικὸν πίνακα, ὑπὸ τὸν τίτλον «Σύνοψις ἐθνική, περιέχουσα ἐπιτομὴν χρονολογικὴν καὶ ἱστορικὴν τῶν μεταβολῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ Γεωγραφίαν αὐτῆς κτλ.» Ἐδημοσίευσε δὲ ἀνωνύμως καὶ διένειμεν εἰς τοὺς φίλους αὐτοῦ δωρεάν, ὅπως μάθωσιν, ἔλεγεν, ὁποῖα τὰ ἀληθινὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος, καὶ πῶς ἐγράφοντο αἱ γεωγραφίαι τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν παλαιῶν διδασκάλων, καὶ ὁποῖαι ἰδέαι ἐνεπνέοντο εἰς τοὺς Ἕλληνας περὶ τῆς ὅλης Πατρίδος.

* *
*

Ὁ Σταμάτιος Κρίνος ἠτένιζε πρὸς τὸ τέλος τοῦ βίου του, ὅπερ ἔβλεπεν ἐγγίζον, μετὰ τῆς ἀταραξίας ἐκείνης, ἣν ἐμπνέει εἰς τὰ ἄτομα ἡ μάθησις, καὶ ἡ γνῶσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν νόμων τῆς φύσεως, διετήρησε δὲ τὴν ἀταραξίαν ταύτην καὶ κατὰ τὰς τελευταίας αὐτοῦ στιγμάς. Τὸ πρόσωπόν του τεθνεῶτος ἦτο πλῆρες γαλήνης καὶ ἡμερότητος, δὲν ἦτο πρόσωπον νεκροῦ, ἀλλ' ἀνθρώπου ζῶντος, κλείσαντος διὰ παντὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ φῶς τῆς ζωῆς, ἐν πλήρει συναισθήσει ὅτι ἐξεπλήρωσε τὸ καθ' ἑαυτὸν ἐν τῷ κόσμῳ ὡς πολίτης, ὡς ἐπιστήμων, ὡς οἰκογενειάρχης τὸ καθῆκόν του.

Αν. Μηλιαρακης.

ΘΥΜΟΣΟΦΙΑ ΨΙΤΤΑΚΟΥ

Ἐν τῇ *Ἐπιστημονικῇ Ἐπιθεωρήσει* τῶν Παρισίων ἀνεκινήθη πρὸ τριετίας περίπου τὸ ζήτημα τῆς νοημοσύνης παρὰ τοῖς ζῴοις· πολλαὶ δ' ἔκτοτε πειστικαὶ ἀφηγήσεις ἐδημοσιεύθησαν ἐν αὐτῇ καὶ περιγραφαὶ καταδεικνύουσαι τὸ θυμόσοφον τῶν ζῴων. Ἐν τινι δὲ τῶν τελευταίων φυλλαδίων τοῦ μνησθέντος περιοδικοῦ ὁ H. de-Lacaze-Duthiers μέλος τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου. ἐπιστέλλει τὰ ἑπόμενα περὶ τοῦ ψιττακοῦ αὐτοῦ.

α Ἔχω ψιττακὸν ἱκανῶς πρᾶον, διάφορον κατὰ τοῦτο τῶν ὁμοφύλων του· καὶ οὗτος δὲ δὲν δεικνύει πρὸς πάντας ἀγάπην ἀλλὰ μόνον πρός τινας κατ' ἐπιλογήν, πρὸς ἄλλους δὲ ἀντιπαθεῖ σφόδρα καταδιώκων αὐτοὺς διὰ ῥαμφισμῶν καὶ πλήττων διὰ τῶν πτερύγων.

Ὁ ψιττακὸς οὗτος ἔχει ἰσχυρὰν μνήμην. Μὲ παρακολουθεῖ εἰς τὰ ταξείδιά μου, ἀντιλαμβάνεται δὲ πληρέστατα ποῦ εὑρίσκεται, ἐν τῇ ἐξοχῇ ἢ ἐν τῇ πόλει· ἡ συμπεριφορὰ αὐτοῦ εἶνε διάφορος κατὰ τὸν τόπον τῆς διαμονῆς του, καὶ αἱ φιλίαι δ' αὐτοῦ μεταβάλλονται ὡς καὶ αἱ ἕξεις, ἃς ἀνακτᾶται ταχέως.

Ὡς ἀπόδειξις τῆς διαρκείας τῶν ἀναμνήσεών του ἃς χρησιμεύσῃ τόδε. Δὲν εἶνε κακός, ὡς εἶπον, ἀλλὰ δὲν δυσκολεύεται νὰ ῥαμφίσῃ πάντα ἐμβάλλοντα αὐτὸν εἰς ἀδημονίαν. Ποθεῖ καθ' ὑπερβολὴν τὰς θωπείας ἑνὸς τῶν οἰκείων μου, ἰδίᾳ δ' ὅταν πτεροφυῇ· ὅταν λοιπὸν προχωρῇ ἡ χείρ του πρὸς αὐτὸν κατανεύει τὴν κεφαλήν, κρατεῖται διὰ τοῦ ῥάμφους του ἀπὸ τοῦ σύρματος τοῦ κλωβίου ὅπως στηρίζηται καὶ αἰσθάνηται κάλλιον τὴν θωπείαν. Ἀλλ' ἂν ἐπιθυμῇ νὰ μείνῃ ἥσυχος, ἀποσύρεται παρακολουθῶν διὰ τοῦ βλέμματος λίαν προσεκτικῶς τὰς κινήσεις τῆς χειρός. Εἶνε προφανὲς ὅτι ὀπισθοδρομεῖ ἐκ προθέσεως. Ἂν δ' ἐγὼ πλησιάσω τὴν στιγμὴν ἐκείνην, προχωρεῖ ἀπειλητικῶς κατὰ τῆς χειρός μου. Δεικνύει ἐναργέστατα διὰ τῆς στάσεώς του ἂν ἐπιθυμῇ νὰ θωπευθῇ ἢ μή, ὅτι φοβεῖται τοῦτον καὶ προκαλεῖ ἀψηφῶν ἐκεῖνον.

Ἰδοὺ δὲ τὸ αἴτιον. Πρὸ τριῶν περίπου ἐτῶν, ἔδηξε τὸν οἰκεῖόν μου, ὃν ἀγαπᾷ διὰ τὸν τρόπον δι' οὗ τὸν θωπεύει. Ἠρωτήθη ἀμέσως ὁ πωλητὴς τοῦ πτηνοῦ.

— Κτυπήσατέ τον εἰς τὸ ῥάμφος ἅμα δαγκάσῃ καὶ δὲν θὰ τὸ ξανακάμῃ, εἶπεν.

Ἅμ' ἔπος ἅμ' ἔργον. Ἔκτοτε οὐδέποτε ὁ ψιττακὸς ἔδηξε τὸν τιμωρήσαντα αὐτόν, ἂν δ' ἀποστέργῃ ποτὲ τὰς θωπείας του ἀπομακρύνεται αὐτοῦ φοβούμενος μὴ καὶ πάλιν ὑποστῇ τὴν ποινὴν ἐκείνην. Ὡς πρὸς ἐμὲ τὸ πρᾶγμα εἶνε ὅλως διάφορον. Ἐπειδὴ συνείθισα νὰ πλήττω αὐτὸν ἐλαφρῶς καὶ φιλίως εἰς τὸ ῥάμφος, δὲν μὲ φοβεῖται παντάπασι· δι' ὃ ἂν μικρὸν ἐξαφθῇ κατ' ἐμοῦ μὲ ἀπειλεῖ ἑτοιμαζόμενος εὐθὺς νὰ ἐφορμήσῃ ἐναντίον μου.

Ἀναμιμνήσκεται λοιπὸν τιμωρίας ἅπαξ καὶ ἀπὸ τριῶν ἤδη ἐτῶν ἐπιβληθείσης αὐτῷ.

Ἠγάπα πολὺ νεάνιδά τινα, ἥτις σφόδρα παρώξυνεν αὐτὸν μιᾷ τῶν ἡμερῶν· πρὸ πολλοῦ ἔκτοτε μισεῖ αὐτὴν ἀμειλίκτως καὶ διατελεῖ εἰς ἐμπόλεμον πρὸς αὐτὴν κατάστασιν. Ὅταν δὲ μετὰ πολλοὺς μῆνας ἐπιστρέφῃ μεθ' ἡμῶν εἰς τὴν ἐξοχήν, ὅπου διαμένει ἡ νεαρὰ ἐχθρά του, εὐθὺς ἀμέσως ἄρχεται τῶν κατ' αὐτῆς ἐχθροπραξιῶν. Ὅπως τῷ δώσῃ τροφὴν ἀναγκάζεται νὰ προφυλάξῃ τὴν χεῖρά της δι' ὑφάσματος· ἂν κύψῃ ὅπως καθαρίσῃ τὸ κάτω μέρος τοῦ κλωβίου ὁ ψιττακὸς ἀφίνει εἰς τὸ μέσον τὸ γεῦμά του καὶ κατέρχεται μεθ' ὁρμῆς ὅπως δήξῃ αὐτήν.

Ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀγαπᾷ τὸ κλωβίον του. Ἐν τούτοις δὲν ἀρνεῖται νὰ κάμῃ περίπατον ἐπὶ τοῦ βραχίονός τινος ἐξ ἡμῶν. Τὴν ἐποχὴν τῶν κυάμων, τοὺς ὁποίους ὑπεραγαπᾷ, ἀρέσκεται νὰ περιφέρηται ἐπὶ τοῦ βραχίονός μου διὰ τῶν πρασιῶν τοῦ κήπου καὶ νὰ δρέπῃ τὸ φυτὸν τοῦτο. Ἀλλ' εὐθὺς ὡς λάβῃ καὶ κρατῇ αὐτὸ διὰ τοῦ ῥάμφους ἀνάγκη νὰ τὸν ἐπαναφέρω εἰς τὸ κλωβίον ὅπου μόνον δύναται νὰ φάγῃ, ἂν δὲ δὲν ἐκτελέσω ἀμέσως τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ κινδυνεύω νὰ τιμωρηθῶ αὐστηρῶς· ἀπορρίπτει τὸν κύαμον ὅπως μὲ πλήξῃ διὰ τοῦ ῥάμφους, προχωρῶν ἐπὶ τοῦ βραχίονος μέχρι τῆς χειρός ἣν γινώσκει εὐτρωτοτέραν.

Ἀναντιρρήτως τὸ πτηνὸν τοῦτο εἶνε λίαν νοήμον. Δεικνύει μὲν ζηλοτυπίαν διὰ τὰς παρεχομένας εἰς κύνα τινὰ ἢ μικρὰν γαλῆν ἢ παιδίον πρὸ πάντων θωπείας, ἀλλ' ἐντούτοις διακρίνει κάλλιστα τὰ σύνοικα ζῷα καὶ δὲν βλάπτει αὐτά· ἂν ἄγνωστος ὅμως κύων εἰσέλθῃ εἰς τὸν οἶκον, τότε αἱ κραυγαὶ αὐτοῦ εἶνε ὅλως διάφοροι. Ἥμεροί τινες περιστεραὶ ἰδοῦσαι ὅτι πολλοὶ κόκκοι κανναβοσπόρου ἔπιπτον ἐκ τοῦ κλωβίου του καθίπταντο καὶ τοὺς ἔτρωγον. Τὰς πρώτας ἡμέρας ὁ ψιττακὸς κατέβη τὰς βαθμίδας τῆς κατοικίας του ὅπως ἐξετάσῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰς περιστεράς. Ἐφάνη μάλιστα θέλων νὰ τὰς ἐκδιώξῃ· ἀλλ' εἶτα κατὰ μικρὸν ἐγένετο φίλος των, καὶ συχνάκις εἶδον αὐτὸν νὰ σκορπίζῃ ἐκ τοῦ δοχείου τῆς τροφῆς του πολλοὺς κόκκους εἰς τὰς φίλας του, ὧν ἐνίοτε ἐμιμεῖτο τὴν φωνήν.

Δὲν κρίνω ἐπάναγκες νὰ ἐνδιατρίψω περιπλέον οὐδὲ νὰ προσαγάγω καὶ ἄλλα παραδείγματα ὅπως ἀποδείξω τὴν ἀναμφισβήτητον τοῦ ψιττακοῦ τούτου θυμοσοφίαν. Πλεῖστοι τῶν ἐχόντων ψιττακοὺς ἐξηκρίβωσαν βεβαίως ταῦτα καὶ ἐναργέστερα ἔτι νοημοσύνης τεκμήρια. Ἐγὼ ἀνέφερα τ' ἀνωτέρω ὅπως καταστήσω γνωστὸν τοῖς ἀναγνώσταις τὸν ψιττακόν μου ἐφ' οὗ παρετήρησα τὸ ἑξῆς φαινόμενον.

Ἀγαπᾷ ὑπερβαλλόντως παιδίον τι ὀνομαζόμενον Γιάννην. Τὰ παιδία ἔχουσιν ὀξυτάτην τὴν παρατήρησιν, οὐχὶ δὲ σπανίως δύναται νὰ ἐπωφεληθῇ ἐπιστήμων τις τὸ παρατηρητικὸν αὐτῶν. Ἡμέραν τινὰ ὁ Γιάννης μοὶ εἶπε θωπεύων τὸν ψιττακόν·

— Κύτταξε, κύριε, τὸν παπαγάλο πῶς κάνει κόκκινα τὰ μάτια του ὅταν εἶνε εὐχαριστημένος.

Ἡ παρατήρησις ἦτο ἀκριβεστάτη καὶ ἐκ τῆς ἐντάσεως τοῦ χρώματος τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ψιττακοῦ ἐνόει τὸ παιδίον πόσον ἤρεσκον ἢ ἀπήρεσκον αὐτῷ αἱ θωπεῖαί του.

Ἡ φιλία τοῦ ψιττακοῦ πρὸς τὸν Γιάννην εἶνε ἀπεριόριστος. Εὐθὺς ὡς ἀκούσῃ τὴν φωνήν του καὶ τὰ βήματά του, ἅτινα διακρίνει πάντων τῶν ἄλλων, κραυγάζει·

— Γιάννη! Γιάννη!

Δὲν παύεται δὲ φωνάζων ἄχρις οὗ πλησιάσῃ ὁ φίλος του. Καὶ ὅταν πλησιάσῃ, ὁ ψιττακὸς ἐρυθραίνει τοὺς ὀφθαλμούς, ἐκτείνει τὰ πτερὰ τῆς οὐρᾶς του, ἀνοίγει τὰς πτέρυγάς του, ἀνορθοῖ τὰ πτερὰ τῆς κεφαλῆς του, τοῦ τραχήλου του. Τότε ἐκβάλλει θωπευτικὸν κλωγμὸν ἢ ἐπαναλαμβάνει εὐκρινέστατα τὰς λέξεις: α Ἔ ροῦ, ἔ ροῦ.» Περιφέρεται ἐπὶ τῆς *κούρνιας* του περιστρεφόμενος, κινῶν τὴν κεφαλήν, ἐν ἑνὶ λόγῳ φουσκόνων ὡς ἰνδικὴ ὄρνις. Ἀλλὰ ταῦτα παντα ἀποτείνονται

πρὸς τὸ παιδίον μεθ' οὗ φαίνεται συνδιαλεγόμενος. Διότι ἐκβάλλει φωνάς τινας ὡσεὶ συνωμίλει χαμηλοφώνως.

Ὁ ψιττακὸς τηλικαύτην αἰσθάνεται εὐχαρίστησιν ὧν μετὰ τοῦ φίλου του, ὥστε δὲν ἀνέχεται νὰ παρέμβῃ τότε τρίτος τις· ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐννοεῖ νὰ μερισθῇ μετ' ἄλλου τὴν εὐτυχίαν του· εἶνε ἱκανὸς νὰ δήξῃ καὶ πλήξῃ διὰ τῆς πτέρυγος πάντα τολμῶντα νὰ προχωρήσῃ, ὁ δ' ὀφθαλμός του γίνεται ὁλονὲν ἐρυθρότερος.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην παύει τρώγων, δὲν δέχεται δὲ οὔτε ὀπώραν οὔτε γλύκισμα, εἰ καὶ ὑπεραγαπᾷ ταῦτα. Ἂν τὸ παιδίον προσποιηθῇ ὅτι θ' ἀπέλθῃ, κραυγάζει δυνατά: Γιάννη! Γιάννη! Πολλάκις εἶδον ἐπαναλαμβανομένην τὴν σκηνὴν ταύτην διότι καὶ τὸ ἐνδιαφέρον μου ἐκίνει καὶ μ' ἔτερπεν. Ὡς ἔλεγον εἰς τὸ παιδίον ν' ἀπέλθῃ, τοῦτο δ' ἐκρύπτετο ὀπίσω παρακειμένου σμίλακος, εὐθὺς ὁ ψιττακὸς ἔπαυε βρενθυόμενος, ὁ ὀφθαλμός του ἐγίνετο πάλιν κίτρινος, ἐξέβαλλεν ἐπανειλημμένας κραυγάς:

— Γιάννη! Γιάννη.

Ἔτυπτε τὰς πτέρυγάς του ὅπως πετάξῃ πρὸς τὸ δένδρον ὅπου ἐκρύπτετο τὸ παιδίον. Ὁ Γιάννης ἀπεκρίνετο μετὰ στιγμάς τινας· τότε αἴφνης ὁ ὀφθαλμὸς ἀποκαθίστατο ἐρυθρὸς ὡς τὸ πρίν, ἀστραπὴ ἐρυθρότητος διήλαυνεν αὐτόν· ἡ προσοχὴ αὐτοῦ ἐγίνετο σύντονος καὶ ὁ ψιττακὸς ἔμενε τεταμένα ἔχων τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν τράχηλον πρὸς τὴν διεύθυνσιν ἀφ' ἧς ἐξῆλθεν ἡ φωνὴ τοῦ κεκρυμμένου παιδίου.

Εἶτα ἐξήρχετο ὁ Γιάννης καὶ ὁ μῖμος ἐπανελαμβάνετο.

Ὁ ψιττακὸς τόσην χαρὰν αἰσθάνεται ὅταν ὁ μικρὸς φίλος του ὁμιλῇ πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν θωπεύῃ, ὥστε λαμβάνει τὴν χεῖρά του διὰ τοῦ ποδός του, καὶ μασσᾷ κινῶν τὴν γλῶσσαν ἐντὸς τοῦ ῥάμφους, ὡς νὰ τρώγῃ γλύκισμά τι.

Οὐδὲν τούτων συμβαίνει ἐν Παρισίοις, πᾶσα δὲ τοιαύτη ἐκδήλωσις φιλίας παύει ἐν τῇ ἑξοχῇ ὡς τὸ παιδίον ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ ἐκπαιδευτήριόν του.

Πῶς ἐξηγητέον τὴν παροδικὴν ἐκείνην τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐρυθρότητα; Ἐξετάσας ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν κόρην τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ψιττακοῦ τούτου, εἶδον ὅτι εἶνε μεγάλη, διεσταλμένη συνήθως καὶ ὅτι ἡ ἶρις παρίσταται ὑπὸ κυκλοτεροῦς κιτρίνης ταινίας περιβαλλομένης ἔξωθεν ὑπὸ ζωηροῦ ἐρυθροχρόου σειραδίου. Ὡς γνωστὸν ἡ κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ τῶν ψιττακῶν εἶνε λίαν εὐκίνητος. Ὅταν τὸ πτηνὸν ἐκδηλοῖ τὴν χαράν του, συστέλλει *ἑκουσίως* τὴν ἶριδα αὐτοῦ, τὸ κίτρινον μεταφερόμενον εἰς τὸ κέντρον ἐξαφανίζεται, τὸ δ' ἐρυθρὸν καταλαμβάνει ἐπεκτεινόμενον ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ βάθους τοῦ ἐμπροσθίου θαλάμου τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἐκ τούτου δὲ τὸ ζωηρὸν ἐρυθρὸν ἐκεῖνο χρῶμα, ὅπερ δὲν διέφυγε τὸ παρατηρητικὸν τοῦ παιδός.

Οὕτω λοιπὸν ἔχομεν πτηνὸν νοημονέστατον, πλῆρες στοργῆς πρὸς ἀνθρώπινον ὄν, ἐκφαῖνον τὴν χαρὰν αὐτοῦ διὰ τῆς συστολῆς τῆς κόρης τοῦ ὀφθαλμοῦ του καὶ μεταβάλλον ἑκουσίως τὸ χρῶμα τοῦ ὀφθαλμοῦ τούτου.

Ὁσάκις καταλαμβάνεται αἴφνης ὑπ' ὀργῆς καὶ ἀπειλεῖ τὴν νεάνιδα, ἧς ἐμνήσθην, τὸν ὀφθαλμόν του διέρχονται ταχέως ἀστραπαί τινες ἐρυθρότητος· ἀλλ' ἡ μεταβολὴ τῆς χροιᾶς δὲν εἶνε συνεχὴς ὡς κατὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς χαρᾶς.

Εἶνε περίεργον ὅτι τὸ φαινόμενον τοῦτο, ὅπερ θεωρεῖται ἀνεξάρτητον τῆς θελήσεως παρὰ τοῖς ὑπερτέροις ζῴοις, εὑρίσκεται οὕτω ἐν σχέσει πρὸς ἑκούσια αἰσθήματα καὶ ἑκουσίας πράξεις, ἃς ἐπήνεγκον ἡ χαρὰ ἢ ἡ ὀργή, ἀπαράλλακτα ὡς αἱ κραυγαί, αἱ κινήσεις τῶν πτερῶν, καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι προφανεῖς ἐκδηλώσεις πράξεων οὐσιωδῶς ἑκουσίων.

Κ*

ΤΟ ΣΤΟΙΧΗΜΑ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΟΥ

«Ἀγαπητέ μου θεῖε, ἔγραφεν ὁ λοχαγὸς Ἐρρίκος Πράτ, δὲν μοῦ ἀναφέρετε πλέον περὶ γάμου. Παρῃτήθητε τέλος τῆς μανίας τοῦ νὰ μὲ νυμφεύσετε; Παραδέχεσθε ὅτι ἐχάσατε τὸ στοίχημά σας; Τότε, ἑτοιμάσατε τὸ βαλάντιόν σας. Ἔλαβα δίμηνον ἄδειαν καὶ ἔρχομαι παρ' ὑμῖν προσεχῶς.»

«Ἀγαπητέ μου ἀνεψιέ, ἀπήντησεν ὁ ἀναγνοὺς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, νομίζω ὅτι μὲ περιπαίζεις καὶ δὲν ἔχεις ἴσως ἄδικον. Ἀλλ' ἂν δὲν ἠδυνήθην μέχρι τοῦδε νὰ σὲ νυμφεύσω μὲ καμμίαν ἀπὸ τὰς προστατευομένας μου, δὲν ἀπελπίζομαι ἀκόμη. Τὸ μικρὸν γυναικεῖον τάγμα μου δὲν ἐξηντλήθη ἀκόμη καθ' ὁλοκληρίαν. Ἔχω ἴσα ἴσα μίαν νεοσύλλεκτον, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχω ἀνατεθειμένας τὰς ἐλπίδας μου. Ἐλθέ, καὶ ἂν καὶ αὐτὴν τὴν φορὰν δὲν καταβάλω τὴν ἀντίστασίν σου, θὰ ὁμολογήσω ὅτι μ' ἐνίκησες.»

Παρῆλθον ὀκτὼ ἡμέραι ἀπὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ἐπιστολογραφίας ταύτης.

Ὁ Κ. Πράτ, συνταγματάρχης ἐν ἀποστρατείᾳ, ἐκάθητο εἰς τὴν τράπεζαν μετὰ δεκαοκταετοῦς περικαλλεστάτης νέας. Τὸ γεῦμα εἶχε σχεδὸν τελειώσῃ ὅτε ἠκούσθη θόρυβος εἰς τὸν ἀντιθάλαμον, ἀκολούθως ἠνοίχθη ἀποτόμως ἡ θύρα καὶ νέος ἀξιωματικὸς ἐρρίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Κ. Πράτ.

— Καλημέρα, ἀγαπητέ μου θεῖε.

Ἀλλ' ὁ λοχαγὸς παρατηρήσας τὴν νέαν ἐγένετο σοβαρώτερος.

— Καλά, ἐσκέφθη, ἂς ἴδωμεν ἂν θὰ κατορθώσωμεν τίποτε καὶ μὲ αὐτὴν τὴν νεοσύλλεκτόν μου.

— Ἀλήθεια, εἶπεν ὁ θεῖος, ἐλησμόνησα νὰ σὲ συστήσω πρὸς τὴν δεσποινίδα Δουβρέλ. Δεσποινίς, εἶπεν ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν νέαν, σᾶς συνιστῶ τὸν ἀνεψιόν μου.

Οἱ δύο νέοι ἐχαιρέτισαν σοβαρῶς ἀλλήλους.

— Δεσποινίς, εἶπεν ὁ ἀξιωματικός, ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσω τὸν κύριον πατέρα σας· ἦτο τίμιος καὶ ἀνδρεῖος στρατιωτικός.

— Τὸν ἔχασα πρὸ ἑνὸς ἔτους, ἀπήντησεν ἡ νέα, εὗρον δὲ πάσας τὰς παρηγορίας, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ πραΰνουν τοιαύτην συμφορὰν ὅταν δὲν ἔχῃ τις μητέρα, παρὰ τῷ κυρίῳ θείῳ σας. Ἐδῶ ἐπανεῦρον ἑστίαν, ἄλλον πατέρα καὶ στοργήν, διὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἦμαι αἰωνίως εὐγνώμων.

Ὅταν ἡ νέα ἀπεσύρθη εἰς τὸ δωμάτιόν της ὁ Ἐρρίκος εἶπε μειδιῶν·

— Θεῖε· ἡ νεοσύλλεκτός σας εἶνε πολὺ ὡραία, ἀλλὰ σὰς εἰδοποιῶ ὅτι καὶ μὲ αὐτὴν τίποτε δὲν θὰ κατορθώσετε καθὼς καὶ μὲ τὰς ἄλλας. Θέλω ν' ἀποθάνω ἄγαμος.

— Ἀπατᾶσαι, φίλε μου, ἀπήντησεν ὁ θεῖος. Ἡ Μαγδαληνὴ δὲν ἦτο ἡ νεοσύλλεκτος περὶ τῆς ὁποίας σοῦ ἀνέφερα. Ἐκείνην θὰ τὴν ἰδῇς αὔριον. Σὲ παρακαλῶ νὰ φέρεσαι πρὸς τὴν Μαγδαληνὴν μετὰ σεβασμοῦ διότι μετὰ ἕνα μῆνα θὰ γείνῃ θεία σου.

Ὁ λοχαγὸς πρὸς στιγμὴν ἐξεπλάγη, εἶτα ἐκάγχασεν.

— Ἀστειεύεσθε, θεῖέ μου, ἔκραξε τέλος, αὐτὸ τὸ παιδὶ θεία μου!

— Μάλιστα, ἀπήντησεν ὁ συνταγματάρχης, καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ φέρεσαι πρός με μετὰ μεγαλειτέρου σεβασμοῦ.

— Ἀλλά, εἶπεν ὁ Ἐρρῖκος, αὐτὴ εἶνε μόλις δεκαεπταέτις καὶ σεῖς εἶσθε πενῆντα δύο ἐτῶν· ὑπάρχει μεταξύ σας διαφορὰ τριαντατεσσάρων ἐτῶν.

— Ξηρὰ ἀριθμητική, ἀπήντησεν ὁ θεῖος· ἀληθὲς ὅτι ἡ Μαγδαληνὴ εἶνε δεκαοκτὼ ἐτῶν, ἀλλ' ἀνετράφη εἰς τὸ σχολεῖον τῆς δυστυχίας, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ σχολεῖον ἀναπτύσσεται τις ταχέως. Ἔχει χαρακτῆρα γυναικὸς τριακοντούτιδος, ἐγὼ δὲ ὁμοιάζω ἄνθρωπον τεσσαράκοντα ἐτῶν. Ὥστε, κύριε ἀνεψιέ μου, ὑπάρχει μεταξύ μας διαφορὰ μόνον δέκα ἐτῶν. Ἔπειτα, τοῦτο δὲν ἀφορᾷ σέ· πηγαίνω νὰ κοιμηθῶ, κάμε δὲ καὶ σὺ τὸ ἴδιον. Αὔριον θὰ ἴδωμεν τὴν οἰκογένειαν Πισών, μετὰ τῆς ὁποίας ἐσχετίσθην τελευταίως. Οἱ Πισὼν ἔχουν ὡραιοτάτην θυγατέρα, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ δώσουν προῖκα πλουσιωτάτην. Ἐπωφελήθητι αὐτὴν τὴν εὐκαιρίαν καὶ μὴ διατρέξῃς τὸν κίνδυνον, καθὼς ἐγώ, ν' ἀγαπήσῃς νέαν δεκαοκτετῆ ὅταν γείνῃς πενῆντα δύο ἐτῶν. Καλὴν νύκτα.

Ἡ Μαγδαληνὴ ἦτο ὡραιοτάτη. Ἡ φυσικὴ χάρις καὶ ἡ γλυκεῖα μελαγχολία αὐτῆς παρεῖχον εἰς τὴν φυσιογνωμίαν της ἀνέκφραστον θέλγητρον, ἕνεκα δὲ τῆς νοημοσύνης καὶ τῆς μορφώσεως αὐτῆς καθίστατο ἀξιαγάπητος. Μεταξὺ τῶν δύο νέων ἐγεννήθη ταχέως συμπάθεια.

Τὴν ἑσπέραν ὁ λοχαγὸς ἐπαρουσιάσθη πρὸς τοὺς Πισών, γείτονας τοῦ συνταγματάρχου.

Ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ δεσποινὶς Κλαίρη Πισὼν ἦσαν φίλαι. Τὰς ἑσπέρας ὁ συνταγματάρχης καὶ ὁ πατὴρ Πισὼν συνεχῶς ἔκαμνον *πικέτο* ἐνῷ αἱ δύο νέαι συνδιελέγοντο καὶ ἔπαιζον μουσικήν.

Τὴν ἑσπέραν οὐδὲν λόγου ἄξιον συνέβη, ἀλλ' ὁ συνταγματάρχης μετὰ δυσκολίας συνεκράτει τὴν ἀνυπομονησίαν του.

— Λοιπόν, πῶς εὑρίσκεις τὴν νέαν νεοσύλλεκτόν μου; ἠρώτησε τὸν ἀνεψιόν του ὅταν ἐπανῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ἔμειναν μόνοι.

— Ὡραιοτάτην, ἀπήντησεν ὁ Ἐρρίκος.

— Ὡραιοτάτην! καὶ ὅμως οὐδὲ κἂν τὴν παρετήρησες, ἀνέκραξεν ὁ συνταγματάρχης. Πῶς! ὑπάρχουν εἰς τὴν αἴθουσαν δύο νέαι, καὶ σύ, ἀντὶ νὰ χαριεντίζεσαι μετ' αὐτῶν, χαρτοπαικτεῖς μὲ τρεῖς γέροντας, ἤτοι μὲ ἐμὲ καὶ τὸν κύριον καὶ τὴν κυρίαν Πισών! Καὶ ὅταν ἡ δεσποινὶς Πισὼν σοῦ προσφέρῃ τὸ τεῖον τὴν εὐχαριστεῖς προσκλίνων τόσον ὥστε παρ' ὀλίγον νὰ χώσῃς τὴν μύτην σου εἰς τὸ κύπελλον χωρὶς κἂν νὰ ὑψώσῃς ἐπ' αὐτῆς τοὺς ὀφθαλμούς!

— Ἀλλά, φίλτατε θεῖέ μου, μὴ θυμώνετε. Σᾶς ἀφιέρωσα τὰς ὀκτὼ πρώτας ἡμέρας τῆς ἀδείας μου, ἀφήσατέ με νὰ τὰς διέλθω ἡσύχως πλησίον σας.

— Διόλου, ἀπήντησεν ὁ συνταγματάρχης· καὶ τὸ στοίχημά μου; Ἄλλως, αὐτὴ ἡ πρώτη συνέντευξις οὐδὲν ἀπολύτως σημαίνει. Ἐννοῶ νὰ λαμβάνῃς τὸν κόπον νὰ παρατηρῇς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ὁποίους σοῦ συνιστῶ. Θὰ μείνῃς ἐδῶ ὀκτὼ ἡμέρας, θὰ ἰδῇς τὴν δεσποινίδα Πισὼν ὀκτὼ φοράς, θὰ τὴν παρατηρῇς καὶ θὰ τῆς ὁμιλῇς. Ἂν μετὰ τοῦτο δὲν αἰσθανθῇς τίποτε, θὰ σοῦ πληρώσω τὰ χίλια φράγκα καὶ θὰ δυνηθῇς νὰ ὑπάγῃς εἰς τὸν διάβολον νὰ ἐξακολουθήσῃς τὴν κωμικὴν ζωήν σου.

Ὁ Ἐρρίκος ἔβλεπε καθ' ἑκάστην τὴν δεσποινίδα Πισών, τὴν παρετήρει, τῇ ὡμίλει, καὶ προσηνέχθη μάλιστα πρὸς αὐτὴν μετὰ μεγίστης φιλοφροσύνης.

— Τοῦτο εὐχαριστεῖ τὸν θεῖόν μου, ἐσκέπτετο ἐνδυόμενος τὴν τετάρτην πρωΐαν τῆς ἀφίξεώς του. Θὰ ἦνε πάντοτε καιρός, κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀναχωρήσεώς μου νὰ τοῦ εἰπῶ ὁριστικῶς ὅτι τίποτε δὲν αἰσθάνομαι.

Καὶ ἔτυπτε τὸ στῆθός του διὰ ν' ἀποδείξῃ πρὸς ἑαυτὸν ὅτι ἡ καρδία του δὲν ἦτο ἀσθενής. Ἀλλὰ παρετήρησεν εἰς τὸν κῆπον τὴν Μαγδαληνήν, ποιοῦσαν τὴν εἰς τὰ ἄνθη της πρωϊνὴν αὐτῆς ἐπίσκεψιν.

Ἐφάνη ταραχθεῖσα κατὰ τὴν προσέγγισίν του, ἐρυθριῶσα δ' ἀπήντησεν εἰς τὸν χαιρετισμόν του.

— Ἀλλὰ τί ἐκάμνετε χθές; ἠρώτησεν ὁ νέος· μόλις ἐφάνητε.

— Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔχω πολλὰς ἀσχολίας, ἀπήντησεν ἐκείνη μὲ γλυκὺ μειδίαμα, ἀσχολοῦμαι εἰς μεγάλας προετοιμασίας.

— Εἶνε λοιπὸν ἀληθὲς ὅτι θὰ γίνετε θεία μου;

— Ναί, ἀπήντησεν ἐκείνη, καὶ τὸ μειδίαμά της ἐξηφανίσθη ἀποτόμως. Ἀλλὰ μὲ ποῖον τρόπον μοῦ τὸ λέγετε! Μήπως τοῦτο σᾶς δυσαρεστεῖ;

— Αὐτὸς ὁ γάμος, εἶπεν ὁ λοχαγός, θ' αὐξήσῃ περισσότερον τοὺς δεσμοὺς τῆς στοργῆς, ἡ ὁποία ἤδη μὲ συνδέει μεθ' ὑμῶν. Σᾶς βεβαιῶ, δεσποινίς, ὅτι ἀπητεῖτο νέα ὡς σεῖς διὰ νὰ μεταβάλῃ ὁ θεῖός μου τὰς πεποιθήσεις του... Εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ σᾶς καταστήσῃ εὐτυχῆ, ὡς εἶσθε ἄξια... δὲν εἶνε πλέον νέος ἀλλὰ...

Ὁ Ἐρρίκος ἐδυσκολεύετο νὰ τελειώσῃ τὴν φράσιν του. ἀλλ' ἡ Μαγδαληνὴ ἦλθε πρὸς βοήθειάν του.

— Ἀλλ' εἶνε τόσον καλός, εἶπεν. Ὁ πατήρ μου δὲν εἶχεν οἰκογένειαν, ἡ δὲ μήτηρ μου ἀπὸ τοῦ γάμου της οὐδέποτε ἐπανεῖδε τὴν ἰδικήν της. Ὀρφανή, σχεδὸν ἀπτωχή, θὰ ἦμην μόνη εἰς τὸν κόσμον. Ὁ Κ. Πρὰτ ἦλθε πρὸς βοήθειάν μου, μὲ ἐπαρηγόρησε, καὶ μοῦ κατέστησε τὴν ζωὴν ὀλιγώτερον βαρεῖαν. Μοῦ ἀπέδειξε στοργὴν τόσον γλυκεῖαν, τόσον τρυφεράν, ὥστε δὲν θ' ἀρκέσῃ ἡ ἀφοσίωσις ὅλης τῆς ζωῆς μου διὰ νὰ τὸν ἀνταμείψω.

— Φιλτάτη καὶ καλὴ Μαγδαληνή! ἐψιθύρισεν ὁ νέος.

— Τί διηγεῖσαι εἰς τὴν μελλόνυμφόν μου; ἀνέκραξεν ὁ συνταγματάρχης πλησιάζων τοὺς δύο νέους.

— Μήπως μὲ ζηλεύετε, θεῖέ μου;

— Σέ, ἀνέκραξεν ὁ Κ. Πράτ. Διόλου! Ἄλλως, εἶμαι βέβαιος διὰ τὴν καρδίαν τῆς Μαγδαληνῆς. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν ἰδικήν σου... μήπως συέχεις καρδίαν;

Τὴν ὀγδόην ἡμέραν εἰς τὸ γεῦμα ὁ συνταγματάρχης εἶπε πρὸς τὸν ἀνεψιόν του·

— Φίλτατέ μου Ἐρρίκε, ἐπειδὴ ἀναχωρεῖς αὔριον, τὸ ἑσπέρας θὰ ἔχωμεν εἰς τὸ δεῖπνον τοὺς Πισών.

— Ἀναχωρῶ! ἐψέλλισεν ὁ λοχαγός, ἀλλὰ δὲν ἀναχωρῶ ἀκόμη.

— Ἀ! ἐνόμιζα, ἀπήντησεν ὁ Κ. Πράτ, ὅτι μοῦ εἶχες κάμει λόγον περὶ ὀκτὼ ἡμερῶν. Αὐτὴ ἡ εἴδησις θὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς Πισών.

— Ὦ! πρὸς Θεοῦ, θεῖέ μου, εἶπεν ὁ Ἐρρῖκος μὴ δυνηθεὶς νὰ καταστείλῃ αἴσθημα δυσαρεσκείας.

Διαρκούσης τῆς συνδιαλέξεως ταύτης ὁ Ἐρρίκος εἶδεν ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς Μαγδαληνῆς ἐξήστραψαν.

— Θὰ ἦτο κακόν, ἐσκέφθη, νὰ μείνω ἐδῶ περισσότερον καιρόν. Ἔπρεπε ν' ἀναχωρήσω ἅμα εἶδον ἀναφαινόμενον τὸν κίνδυνον. Ἀλλὰ μήπως τὸ ἐγνώριζα;

Καὶ ἀποτομως ἀνήγγειλεν ὅτι θ' ἀναχωρήσῃ.

— Δὲν μοῦ ἀναθέτεις καμμίαν ἐντολὴν διὰ τοὺς Πισών; ἠρώτησεν ὁ θεῖος.

— Ὄχι, ἀπήντησε ξηρῶς ὁ Ἐρρῖκος.

Ἡ Μαγδαληνὴ ἠσχολεῖτο εἰς τὸν κῆπον ὅτε εἶδε τὸν Ἐρρίκον προχωροῦντα πρὸς αὐτήν.

— Δεσποινίς, εἶπεν ὁ νέος, ἀναχωρῶ.

Τὸ πρόσωπον τῆς νέας ἐκάλυψε θανάτου ὠχρότης, ἠσθάνθη ὅτι ἐλιποθύμει, καὶ ἐκάθησεν ἡσύχως ἐπὶ ἑνὸς καθίσματος, εὑρισκομένου ἐκεῖ πλησίον ὑπὸ μίαν σκιάδα. Ὁ Ἐρρῖκος ἐκάθησε πλησίον της.

— Καὶ πότε ἀναχωρεῖτε; ἠρώτησεν ἀσθενῶς ἡ Μαγδαληνή.

— Ἀμέσως, ἦλθον νὰ σᾶς ἀποχαιρετίσω, εἶπεν ὁ Ἐρρίκος τείνων τὴν χεῖρά του ἐντὸς τῆς ὁποίας ἠσθάνθη τρέμουσαν τὴν τῆς νέας.

— Τότε ὑγιαίνετε, κύριε.

— Χαίρετε, δεσποινίς.

Εἶχον ἐγερθῆ. Ἡ Μαγδαληνὴ ἐκλονήθη ὁ δ' Ἐρρίκος ἐκράτησεν εἰς τὰς ἀγκάλας του τὸ εὐλύγιστον σῶμα τῆς νέας, ἧς ἡ κεφαλὴ κατέπεσεν ἐπὶ τοῦ ὤμου του.

— Μαγδαληνή, Μαγδαληνή! ἀνέκραξε.

— Τί σημαίνει τοῦτο; ἠρώτησε τραχεῖα φωνὴ εἰς τὴν εἴσοδον τῆς σκιάδος.

Ὁ συνταγματάρχης εὑρίσκετο ἐνώπιόν του μὲ τοὺς βραχίονας ἐσταυρωμένους, μὲ ἦθος αὐστηρόν.

— Θεῖέ μου, ἀπήντησεν ὁ Ἐρρῖκος διὰ σοβαρᾶς φωνῆς, ἀνεκαλύψατε μυστικόν, τὸ ὁποῖον δὲν εἴχομεν ἀκόμη ἀνταλλάξῃ μεταξύ μας. Μᾶς διέφυγεν ἐν λιποψυχίᾳ προκληθείσῃ συνεπείᾳ τῆς ἀναχωρήσεώς μου. Ἀλλὰ σᾶς ὁρκίζομαι ὅτι οὔτε λόγου ἁπλοῦ εἴμεθα ἔνοχοι. Ὦ! θεῖέ μου, προσέθεσε περιλύπως ὁ νέος, διατὶ μοὶ ἐπεφυλάσσετο νὰ σᾶς προξενήσω αὐτὴν τὴν λύπην.

— Ὦ! κύριε, ἔλεγεν ὁλολύζουσα ἡ Μαγδαληνή, συρομένη πρὸ τῶν γονάτων τοῦ συνταγματάρχου, ἐπιμαρτύρομαι τὸν Θεὸν ὅτι ἤθελον ν' ἀφιερώσω εἰς ὑμᾶς τὴν ζωήν μου, νὰ σᾶς ἀποδώσω ἅπασαν τὴν δυνατὴν εὐτυχίαν καὶ ἀμοιβὴν τοῦ καλοῦ τὸ ὁποῖον ἐπράξατε πρός με... Ἦλθε... δὲν εἴξευρεν... Ὦ! ἀκουσίως μου... Συγγνώμην, κύριε, ὦ! συγγνώμην.

Δάκρυ ὕγρανε τὰς βλεφαρίδας τοῦ συνταγματάρχου.

— Καλά, ἀνέκραξεν ἀπομακρυνθεὶς ἀποτόμως, ἔλθετε... μετ' ὀλίγον.

Ὅτε ὁ Ἐρρίκος καὶ ἡ Μαγδαληνὴ ἐπαρουσιάσθησαν ἐνώπιον τοῦ κ. Πράτ, τὸν εὗρον γαλήνιον.

— Παιδιά μου, εἶπε πρὸς αὐτούς, ἤμην τρελλός, ἀλλ' ἐτελείωσε καὶ ἐθεραπεύθην. Μαγδαληνή, ἡ προίξ σου εἶνε ἑτοίμη. Θὰ νυμφευθῇς τὸν Ἐρρίκον. Ἀποσυρθῆτε, ἀφήσατέ με, εἶπε μὲ χειρονομίαν παρακωλύσασαν τὴν ἔκφρασιν τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν νέων.

Ο συνταγματάρχης ἔδειξε μέχρι τῆς ἡμέρας τοῦ γάμου στωϊκὴν ἀπάθειαν.

Ὅτε μετὰ μηνιαῖον ταξείδιον οἱ νεόνυμφοι ἐπανῆλθον παρὰ τῷ συνταγματάρχῃ νὰ διατρίψωσιν ἡμέρας τινὰς πρὶν ἢ μεταβῶσιν εἰς τὴν ὁριστικὴν κατοικίαν των, ὁ κ. Πρὰτ τοὺς ὑπεδέχθη μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας.

—Λοιπόν, παιδιά μου, εἶσθε εὐτυχεῖς; τοὺς ἠρώτησε.

— Ναί! ἀγαπητὲ πατέρα, ἀνέκραξαν ῥιπτόμενοι εἰς τὰς ἀγκάλας του.

— Ἐρρίκε, προσέθηκε, δὲν εἶνε καιρὸς νὰ κανονίσωμεν τοὺς λογαριασμούς μας;

— Ὦ! θεῖε μου, ἂς μὴ ὁμιλῶμεν περὶ τούτου, εἶπεν ὁ νέος.

— Ἀλλὰ θέλω τὰ χίλια φράγκα μου, ἀνέκραξεν ὁ κ. Πράτ, ἀφοῦ τὰ ἐκέρδησα.

— Πῶς! ἠρώτησεν ὁ Ἐρρῖκος ἔκπληκτος.

— Ἡ νέα μου νεοσύλλεκτος, ἀπήντησεν ὁ συνταγματάρχης, εἶνε ἡ Μαγδαληνή, ὁ δὲ γάμος μου ἦτο κωμῳδία. Εὗρον μόνον αὐτὸ τὸ μέσον διὰ νὰ ἐφελκύσω τὴν προσοχήν σου ἐπ' ἐκείνης τὴν ὁποίαν σοὶ προώριζα. Ἀλλά, κράτησε τὰ χρήματά σου. Τὰ προσθέτω εἰς τὸ γαμήλιον δῶρόν μου.

Εὔθυμος γέλως ἐπηκολούθησε τὴν δήλωσιν ταύτην, καταδείξασαν τὴν διπλωματίαν τοῦ συνταγματάρχου καὶ ἀπαλλάξασαν τὸν Ἐρρῖκον καὶ τὴν Μαγδαληνὴν ἀναμνήσεως πιεζούσης τὴν εὐτυχίαν των.

(G. Rigoulet.)

Ο ΝΟΥΣ ΚΑΙ Ο ΟΓΚΟΣ ΤΟΥ ΕΓΚΕΦΑΛΟΥ

Ὁ Ἀδόλφος Βλὸκ ἐν σπουδαιοτάτῳ ἄρθρῳ δημοσιευθέντι παρ' αὐτοῦ ἐν τῇ *Ἀνθρωπολογικῇ Ἐπιθεωρήσει* περὶ τῆς ὑπαρχούσης σχέσεως τοῦ νοῦ πρὸς τὸν ὄγκον τοῦ ἐγκεφάλου καταλήγει εἰς τὰ ἑξῆς πορίσματα.

1) Δὲν ὑπάρχει ἀπόλυτος σχέσις τοῦ νοῦ πρὸς τὸν ὄγκον τοῦ ἐγκεφάλου, διότι ὡς γνωστὸν καὶ εὐφυεῖς ἄνθρωποι συμβαίνει νὰ ἔχωσι μικρὸν ἐγκέφαλον, καὶ ἥκιστα εὐφυεῖς ὀγκώδη. Ἐκτὸς τούτου παρά τισι φυλαῖς, αἵτινες θεωροῦνται μικρᾶς διανοητικῆς ἀναπτύξεως ἀπαντᾷ ἐγκέφαλος ἢ κρανίον σχετικῶς εὐρυχωρότατον. 2) Οἱ λόγοι ὧν ἕνεκα ὁ ἐγκέφαλος εἶναι μᾶλλον ἢ ἠττον ὀγκώδης εἶναι ποικίλοι· διότι ὁ ὄγκος τοῦ ἐγκεφάλου δύναται νὰ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸ μέγεθος, τὸ βάρος τοῦ σώματος ἢ τὴν δύναμιν τῶν μυῶν. Τέλος ὁ κυρίως ἐγκέφαλος δύναται νὰ καταστῇ ὀγκώδης παρά τινι φυλῇ ἢ ἀτόμῳ ἕνεκα τῆς διανοητικῆς δραστηριότητος. 3) Ὁ κυριώτατος παράγων τοῦ βαθμοῦ τῆς νοήνεχείας παρὰ τῷ ἀτόμῳ εἶναι ἡ *ποιότης* τοῦ ἐγκεφαλικοῦ κυττάρου. Ἡ ποιότης αὕτη συνίσταται εἰς μείζονα ἢ ἐλάσσονα *εὐαισθησίαν* εἰς *ἐντυπώσεις* ἢ *ἐρεθισμοὺς* τοῦ ἐγκεφαλικοῦ κυττάρου, θεωρουμένου ὡς *ὑποστάσεως* τοῦ νοῦ. Ἡ εὐαισθησία αὕτη τῶν ἐγκεφαλικῶν κυττάρων δύναται νὰ εἶναι ἔμφυτος ἢ ἐπίκτητος. Ἡ πρώτη μὲν εἶναι τεκμήριον ὑπερόχου διανοίας, ἡ δὲ δευτέρα ἀποκτᾶται διὰ συνεχοῦς ἐργασίας, ἥτις εἶναι ἀναπόφευκτος εἰς παντα εὐφυᾶ ἄνδρα. *Νευρώσεις* τινὲς δύνανται ἐπίσης νὰ παράγωσι τὴν εὐαισθησίαν ταύτην. 4) Καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς φυλάς, ὑπάρχουσι περιστάσεις μὴ ἐξαρτώμεναι ἐκ τοῦ ἀτόμου, ἀλλ' ἐνεργοῦσαι ἐπὶ πάντων, αἵτινες συντείνουσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς διανοίας καὶ εἰς τὴν ἐπιλογὴν τῶν ἐξόχων ἀνδρῶν. Ἡ φύσις καὶ ὁ βαθμὸς τῆς διανοίας εἶναι διάφοροι παρὰ ταῖς διαφόροις φυλαῖς, ἀλλ' οὐδαμοῦ μόνος ὁ ὄγκος τοῦ ἐγκεφάλου ἀποτελεῖ τὸν κυριώδη παράγοντα τοῦ νοῦ.

**Δ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Ἡ Σκλάβα κι' ὁ Γεννίτσαρος

Τοῦρκοι ἐπατῆσαν τὸ χωρι̯ὸ κ' ἐκάψανε τὰ σπίτι̯α,
Πήρανε λίτραις μάλαμμα, πῆραν καντάρι̯ ἀσῆμι,
Πῆραν καὶ σκλάβαις διαλεχταίς, ἀπάρθενα κορίτσια·
Κι̯' αὐτὴ τὴν κόρη τοῦ Μηνᾶ μὲ τὰ γλαρὰ τὰ μάτια
Τὴν σέρνει ἕνας γεννίτσαρος 'πισθάγκωνα δεμένη.
Κ' οἱ ἄλλοι Τοῦρκοι λαχταροῦν τὴν ὄμμορφη τὴ σκλάβα
Κι' ὁ μπέης ὅλο τὴ θωρεῖ καὶ καίγετ' ἡ καρδιά του:
—Ἔλα, μωρὲ γεννίτσαρε, κι̯' ἂν τὴν πουλῆς τὴν κόρη,
Χίλι̯α φλουριὰ σοῦ δίνω 'γὼ γιὰ νὰ τὴν ἀγοράσω,
Κι̯' ἂν δέν σου φτάνουν μόν' αὐτά, σοῦ δίνω κι' ἄλλα τόσα,
Κι̯' ἂν δέν σου φτάνουν μηδ' αὐτά, σοῦ δίνω τἄρματά μου,
Κι̯' ἂν δέν σου φτάνουν μηδ' αὐτά, σοῦ δίνω τἄλογό μου,
Γι̯ατ' εἶν' ἡ νι̯ὰ γλυκόμματη κι̯' ὅ,τι νὰ 'πῆς ἀχρῆζει.

—Ὅσα κι' ἂν δώσῃς, μπέη μου, τὴ σκλάβα δέν τὴ παίρνεις,
Τι̯' ἐγὼ τὴ σκλάβα τὴν πονῶ, πραμμάτι̯α δέν τὴν κάνω.

—Καλά, μωρὲ γεννίτσαρε, γκι̯αουρογεννημένε,
Κι̯' ἂς μὴ μὲ 'ποῦν Χαλήλμπεη, ἂν δέν σου τήνε πάρω.

Καρδι̯οχτυπᾷ ὁ γεννίτσαρος γιὰ τὴν καλὴ τὴ σκλάβα,
Καὶ σὰν ἐφτάσαν 'ς τὸ βουνὸ κ' ἐπλάκωσεν ἡ νύχτα
Παίρνει τὴν στράτα τῆς πλαγι̯ᾶς μακρι̯ὰ ἀπό τἄλλο ἀσκέρι.
Κι' οἱ ἄλλοι δέν τον 'νοιώσανε, γιατὶ βαρυοκοιμῶνταν,
Μόνον ὁ μπέης τόννοι̯ωσε, πούχε καϋμὸ 'στὰ στήθη.
Σὰν μαῦρο φίδι ξεγλυστρᾷ κι̯' ἀπὸ κοντᾶ τὸν ἔχει
Καὶ σὰν τὸν ἐκοντόφθασε μι̯ὰ κουμπουρι̯ὰ τοῦ δίνει.
Πετάχθηκε ὁ γεννίτσαρος σὰν τἄγριο ζαρκάδι,
Νοιώθει τὸ βόλι κόλασι, φωτιὰ 'ς τὰ σωθικά του
Καὶ συμμαζεύει μονομιᾶς τὴν ὕστερη ζωή του,
'Σ τὸν μπέη χύνεται, πετᾷ, 'ς τὴ γῆ τὸν γονατίζει

Καὶ τοῦ καρφώνει τὴν καρδιὰ μ' ἀσταφτερὸ χαντζάρι:
—Μπέη μοῦ παίρνεις τὴν ζωή—τὴ σκλάβα δὲν τὴν παίρνεις!.

Κ' ἡ κόρη κλαίει, δέρνεται, πισθάγκωνα δεμένη·
Σὰν ποῦ νὰ φύγῃ, ποῦ νὰ πᾷ μέσα 'ς τὴ μαύρη νύχτα;
Κ' ὁ λαβωμένος τῆς 'μιλεῖ καὶ τὴ γλυκοφωνάζει:

—Κόρη μου, μὴ με κλάιζεσαι, καὶ μὴ με καταρέσαι·
Βγαίνει ἡ ψυχὴ ἀπ' τὰ στήθια μου, 'σὲ 'λίγο θὰ 'πεθάνω...
Μον' ἔλα, κοντοζύγωσε, γονάτισε 'ς τὸ χῶμα,
Πρὶν ξυλιασθοῦν τὰ χέρια μου νὰ κόψω τὸ σχοινί σου,
Νὰ φύγῃς, νὰ 'λευθερωθῇς· τί σὲ πονεῖ ἡ καρδιά μου·
Εἶχ' ἀδερφοῦλα μιὰ φορὰ πῶμοιζε μετ' ἐσένα!...

Κ' ἡ κόρη ἐκονταζύγωσε καὶ τὸ σχοινὶ τῆς κόβει.
Κάνει νὰ φύγῃ, νὰ κρυφτῇ, μὴν ἔρθουν καὶ τὴν βροῦνε
Καὶ πάλι κάτι τὴν τραβᾷ κοντὰ 'ς τὸ λαβωμένο...
Ξεχνᾷ πούνε καλόγερος καὶ χριστιανὸς προδότης,
Μόνο τὸν βλέπει ὁποῦ πονεῖ καὶ σπαρταρᾷ 'ς τὸ χῶμα
Καὶ νοιώθει μιὰ κρυφὴ χαρὰ τὸν πόνο του νὰ γιάνῃ.

—Ἔτσι ἡ γυναῖκα ἐπλάσθηκε γιὰ νὰ πονῇ τοὺς ἄλλους!

Τοῦ κάκου σχίζει τὴν ποδιὰ νὰ δέσῃ τὴν πληγή του·
Ὁ νιὸς δὲν ἔχει πλειὰ 'μιλιὰ κι' ὁ νιὸς ζωὴ δὲν ἔχει...
Μόνο 'σὰν νὰ μαλάχθηκε, σὰν νᾶχε μετανοιώσῃ.
Σὰν νἄννοιωθε ποιὸς ἄγγελος παρέστεκε κοντά του,
Ἡμέρωσεν ἡ ὄψι του 'ς τὴν ὕστερνή του ὥρα
Κ' ἀπ'τὰ θολὰ τὰ μάτια του δυὸ δάκρυα κυλοῦνε,
Δυὸ δάκρυα ποῦ πλένουνε τὴν μαύρη τὴν ψυχή του....

Ὁ νιὸς σὰν τοῦρκος ἔζησε, σὰν χριστιανὸς πεθαίνει.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Κατά τινα ἀπογραφικὴν σημείωσιν, ἣν ὁ Κάρολος Βιμπὲρ ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ Ἰατροδικαστικῇ αὐτοῦ, αἱ αὐτοκτονίαι ἐπολλαπλασιάσθησαν μεγάλως ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὴν τελευταίαν πενταετίαν. Ἐν ᾧ ἐπὶ μίαν πενταετίαν ἀπὸ τοῦ 1826 μέχρι τοῦ 1830 ἐγένοντο 1500, ἀπὸ τοῦ 1876 μέχρι τοῦ 1880 ἐγένοντο ἑξακισχίλιαι. Συνηθέστεραι εἶνε αἱ αὐτοκτονίαι τῶν ἀνδρῶν. Ἐξ 162636 αὐτοκτονηθέντων ἀπὸ τοῦ 1836 μέχρι τοῦ 1876 ἄνδρες μὲν ἦσαν 125766 γυναῖκες δὲ 36870, ἤτοι ἀναλογοῦσι 10 γυναῖκες ἐπὶ 34 ἀνδρῶν. Αἱ πλεῖσται αὐτοκτονίαι γίνονται κατ' Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον, διπλάσιαι περίπου τῶν κατὰ τὸν χειμῶνα. Οἱ τρόποι τῆς αὐτοκτονίας εἶναι διάφοροι, καὶ ἄλλους τούτων προτιμῶσιν οἱ ἄνδρες, ἄλλους δὲ αἱ γυναῖκες. Παρατηρεῖται δ' ἡ ἑπομένη ἀναλογία ὡς πρὸς τοῦτο· ἐπὶ χιλίων αὐτοκτονιῶν, αὐτοκτονοῦνται διὰ στραγγαλισμοῦ ἢ ἀπαγχονίσεως ἄνδρες μὲν 473 γυναῖκες δὲ 320· διὰ πνιγμοῦ ἐν ὕδατι ἄνδρες 244, γυναῖκες 426· διὰ πυροβόλων ὅπλων ἄνδρες 134, γυναῖκες 7· δι' ἀσφυξίας ἐξ ἀνθράκων ἄνδρες 58, γυναῖκες 122· διὰ κοπτερῶν ὅπλων ἄνδρες 42, γυναῖκες 27· διὰ κατακρημνίσεως ἄνδρες 27, γυναῖκες 52· διὰ δηλητηρίου ἄνδρες 16, γυναῖκες 40· διὰ ποικίλων ἄλλων τρόπων ἄνδρες 10, γυναῖκες 5.

Βιομηχανική τις ἑταιρία ἐν Λὸς Ἄγγελος τῆς Νοτίου Καλιφορνίας ἔλαβε τὸ προνόμιον τῆς ἐφευρέσεως κατασκευῆς χάρτου ἐκ τῶν φύλλων ἀλόης τινος καλουμένης ἐπιστημονικῶς Ὑούκκης τῆς βραχυφύλλου (Yucca breviflora.) Τὸ φυτὸν τοῦτο φύεται ἐν ἀφθονίᾳ ἐν τοῖς πυκνοτάτοις δάσεσι τῆς Νοτίου Καλιφορνίας, τῆς Οὐτάχ, τῆς Ἀριζώνης καὶ τοῦ βορείου Μεξικοῦ. Ἡ ποιότης τοῦ οὕτω κατασκευαζομένου χάρτου εἶναι πολλῷ ἀνωτέρα τοῦ ἐξ ἀχύρου χάρτου, εἰς ὃν ἐκτυποῦνται αἱ πλεῖσται τῶν ἐφημερίδων καὶ βιβλίων, ἡ δ τιμὴ αὐτοῦ εἶναι ἡ ἰδία.

Ἐπιστήμων Βέλγος, μελετήσας ἐντολῇ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Βρυξελλῶν τὰ κατὰ τὴν ὀπτικὴν τῶν ἐντόμων, κατέληξεν εἰς τὰ ἑπόμενα πορίσματα. Τὰ ἡμερόβια ἔντομα ἔχουσι χρείαν ἀπλέτου φωτός, διότι ἀσθενοῦς ὄντος τοῦ φωτὸς ἀδυνατοῦσι νὰ πετάσωσιν ἀσφαλῶς παραπλανώμενα ἐν τῷ δρόμῳ των. Οἱ ἁπλοῖ ὀφθαλμοὶ τῶν ἐχόντων σύνθετον τὸν ὀφθαλμὸν ἐντόμων ἐλαχίστην ἔχουσι χρησιμότητα· καθόλου δὲ τὰ τοιαῦτα ἔντομα δὲν διακρίνουσιν τὸ σχῆμα τῶν ἀντικειμένων ἢ ἀμυδροτάτην ἔχουσιν ἔννοιαν αὐτῶν.

Ἐν ἐκτάκτῳ φύλλῳ τῆς Ἀκροπόλεως φιλοκάλως ἐκτετυπωμένῳ, ἐδημοσιεύθησαν ποιήματα, γνῶμαι, κρίσεις ἡμεδαπῶν καὶ ἀλλοδαπῶν λογίων περὶ Μακεδονίας καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ αὐτῆς. Ἐκ τοῦ φύλλου τούτου σταχυολογοῦμεν τὰς ἑπομένας σκέψεις ἐπιφανῶν ξένων:

*

Age quod agis (ἐνεργῶν ἐνέργει σπουδαίως) εἶναι τὸ ἔμβλημα τοῦ σοφοῦ. (Φερδ Λεσσέψ.)

*

Ἡ Ἑλλὰς καὶ πάντες οἱ λαοί, οἵτινες ὑπέστησαν τὴν οἰκτρὰν κατάκτησιν τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὁμοιάζουσι τοὺς πρὸς βορρᾶν τῆς Σκανδιναυίας λειμῶνας, οἵτινες διατηροῦνται ὑπὸ τὴν χιόνα· ὑπὸ τὸ πένθιμον αὐτὸ κάλυμμα διδάσκεται ἡ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη. (Ἐρνέστος Ρενάν.)

*

Ἐν τῇ Μακεδονίᾳ, γινομένῃ καὶ πάλιν Ἑλληνικῇ, θέλουσι σχηματισθῇ τὰ ρεύματα ἐκεῖνα τῶν ἰδεῶν, ἅτινα ἐν μεγάλαις ἐποχαῖς προσήγγισαν τὴν Ἀνατολὴν εἰς τὴν Δύσιν. (Ἰουλία Ἀδάμ.)

*

Ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο ὁ μέγιστος τῶν Ἑλλήνων. Εἶνε δυνατὸν ἡ Μακεδονία, ἡ κοιτίς του, νὰ μὴ ἦτο Ἑλληνική; Ἐκεῖθεν ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἰσεχώρησεν εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἡ Μακεδονία μόνον εἰς φυλὴν πολιτισμένην δύναται ν' ἀνήκῃ. (Ο. Μεζιέρ.)

*

Εἴθε ἡ χώρα, ὅπου ὁ Ἀριστοτέλης τὸν υἱὸν τοῦ Φιλίππου ἐδίδασκε, καὶ πάλιν νὰ προέλθῃ εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, οἱ δὲ περίοικοι οὐδέποτε νὰ λησμονήσωσι τὴν σημασίαν τοῦ τόπου τούτου. (Ἐρνέστος Κούρτιος.)

*

Σὺ ὀψιγενὲς θαρραλέον τέκνον Ἑλλήνων
νικήτρια ποτε τῆς Ἀνατολῆς, Μακεδονία,
πιστῶς διαφύλαττε τὴν μητρικὴν γλῶσσαν,
ἕως οὗ εἰσέλθῃς εἰς τὸν πάτριον οἶκον!
(Richard Boeckh.)

Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν Καταστημάτων ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ 1886.—313